

VĚDECKÉ SPISY VYSOKÉHO UČENÍ TECHNICKÉHO V BRNĚ

Edice PhD Thesis, sv. 776

ISSN 1213-4198

thesis
IS

Mgr. Markéta Žáčková

**Historie a činnost
urbanistického pracoviště
Výzkumného ústavu
výstavby a architektury v Brně**

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
FAKULTA ARCHITEKTURY
ÚSTAV TEORIE

Mgr. Markéta Žáčková

**HISTORIE A ČINNOST URBANISTICKÉHO PRACOVISŤE
VÝZKUMNÉHO ÚSTAVU VÝSTAVBY A ARCHITEKTURY V BRNĚ**

THE HISTORY AND ACTIVITIES OF THE TOWN
AND COUNTRY PLANNING DEPARTMENT OF THE RESEARCH
INSTITUTE FOR BUILDING AND ARCHITECTURE IN BRNO

Zkrácená verze Ph.D. Thesis

Obor: Urbanismus
Vedoucí práce: prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc.
Oponenti: Ing. arch. Karel Doležel
Mgr. Jindřich Chatrný
Ing. arch. Igor Kovacević, Ph.D.
Datum obhajoby: 17. prosince 2014

Klíčová slova:

Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA), Stavoprojekt, Československá akademie věd (ČSAV), socialismus, Československo, Brno, architektura, urbanismus, územní plánování, rozvoj měst a regionů, životní prostředí, investiční výstavba, komplexní bytová výstavba, teorie architektury a urbanismu, orální historie

Keywords:

The Research Institute for Building and Architecture (RIBA), Stavoprojekt, The Czechoslovak Academy of Sciences, socialism, Czechoslovakia, Brno, architecture, urban planning, spatial planning, urban and regional development, natural environment, built environment, investment housing, complex housing development, theory of architecture and urban planning, oral history

Název pracoviště, na kterém je uložen rukopis:

Fakulta architektury Vysokého učení technického v Brně, Poříčí 273/5, 639 00 Brno

© Markéta Žáčková, 2014

ISBN 978-80-214-5208-4

ISSN 1213-4198

OBSAH

1. ÚVOD	5
1.1. Téma práce	5
1.2. Současný stav bádání. Kritika pramenů a literatury	5
1.3. Cíle a výzkumné otázky	6
1.4. Metodologie a postup práce	7
2. INSTITUCIONALIZACE ZKOUMÁNÍ ARCHITEKTURY A URBANISMU V ČESKOSLOVENSKU MEZI LETY 1918–1948	8
2.1. Vysoké školy	8
2.2. Státní úřady a instituce	8
2.3. Vědecké a výzkumné instituce	9
3. SITUACE VÝZKUMNÝCH INSTITUCÍ ZAMĚŘENÝCH NA ARCHITEKTURU, URBANISMUS, ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ A VÝSTAVBU PO ROCE 1948	10
3.1. Únor 1948: znárodnění a zakládání státních podniků	10
3.2. Československé stavební závody a Stavoprojekt	10
3.3. Okolnosti založení VÚVA	11
4. VÚVA A JEJÍ URBANISTICKÉ PRACOVIŠTĚ V BRNĚ	11
4.1. Institucionální struktura a náplň činnosti VÚVA	11
4.2. Náplň činnosti urbanistického pracoviště VÚVA v Brně	13
4.3. Osobnosti	14
5. VÝZKUMNÉ ÚKOLY, PROJEKTY A PUBLIKACE URBANISTICKÉHO PRACOVIŠTĚ VÚVA V BRNĚ MEZI LETY 1950–1994	14
5.1. I. fáze: 1950–1957	15
5.2. II. fáze: 1958–1969	15
5.3. III. fáze: 1970–1989	16
5.4. IV. fáze: 1990–1994	16
6. PO ZRUŠENÍ VÚVA	16
7. ZÁVĚR	18
8. BIBLIOGRAFIE	19
9. CURRICULUM VITAE	24

1. ÚVOD

1.1. Téma práce

Předkládaná disertační práce je věnována historii a činnosti urbanistického pracoviště Výzkumného ústavu výstavby a architektury (VÚVA) v Brně od jeho založení v roce 1954¹ po zrušení v roce 1994. Na pozadí tohoto stěžejního tématu se zaměřujeme rovněž na otázky institucionalizace výzkumu v oblasti architektury, urbanismu a územního plánování mezi lety 1918–1948, abychom nastínili kontinuitu vědeckovýzkumné praxe v českém prostředí s obdobím po tzv. vítězném únoru. Hlavní pozornost je věnována období mezi lety 1948–1989, dotkneme se však i aktivit brněnského pracoviště VÚVA v transformačních devadesátých letech.² Práce zohledňuje také vazby ústavu k centrálně plánovanému hospodářství, k industrializovanému stavebnictví, dotýká se jeho vztahu k projekční praxi a snaží se zformulovat odpověď na otázku, z jakého důvodu se výsledky jeho výzkumů ve většině případů míjely s praktickým fungováním oboru.

Se zvýšenou pozorností se zabýváme obdobím padesátých let, kdy byl ústav založen a kdy vznikaly první komplexní urbanistické příručky určené pro využití v projekčních ústavech a kdy brněnské pracoviště VÚVA připravovalo podklady k druhému zákonu o územním plánování a výstavbě (č. 84/1958 Sb.)³ a let šedesátých, kdy byly realizovány rozsáhlé experimentální akce spojené s uváděním výzkumných výsledků VÚVA do praxe prostřednictvím realizace experimentálních staveb i větších obytných celků, aby byly ověřeny stavební technologie optimální pro prefabrikaci a typizaci coby nezbytné složky industrializovaného stavebnictví. V oblasti urbanismu a územního plánování se zaměříme na teoretická východiska, na nichž byla založena výzkumná práce brněnského pracoviště VÚVA (polská teorie prahů a koncepce střediskového osídlení podle Waltera Christallera).

Důležitou součástí práce představují ústní svědectví osobností, které v ústavu působily a jejichž výpovědi zachycené v rámci rozhovorů uskutečňovaných v letech 2012–2014 charakterizují jednotlivé fáze existence pracoviště z osobní perspektivy a přispívají tak k plastickému dokreslení jeho fungování. K proniknutí do administrativních mechanismů, procesů zadávání, zpracovávání a charakteru výzkumných úkolů i každodenní provozní praxe pracoviště významnou měrou přispělo studium nezpracovaného fondu G 437 – Výzkumný ústav výstavby a architektury uloženého v Moravském zemském archivu v Brně.⁴

1.2. Současný stav bádání. Kritika pramenů a literatury

Vzhledem k vzrůstajícímu zájmu o reflexi období socialismu, od něhož již vznikl dostatečný odstup, aby se mohlo stát předmětem zkoumání, se v recentní literatuře – byť dosud spíše řidčeji – setkáváme také s přiblížením činnosti VÚVA, a to především v souvislosti s rozsáhlými sociologickými výzkumy prováděnými v rámci vytváření dlouhodobé koncepce vývoje bydlení, jejímž zpracováním byl ústav v roce 1958 pověřen ÚV KSČ. Mezi nejvýraznější počiny v této oblasti patří studie Lucie Zadražilové *Sociologie bydlení v padesátých letech*⁵. V kontextu hromadné bytové výstavby se prací ústavu zabývá tatáž autorka v podnětné monografii

---

¹ Od 1. 1. 1954 byla instituce s konečnou platností přejmenována na Výzkumný ústav výstavby a architektury. Podmínky vzniku pracoviště a několikrát změny v jeho názvech a nadřízených orgánech jsou vyloženy v kapitole 3.3. *Okolnosti založení VÚVA*, s. 8.

² (jhr). Věc. Územní plánování na Ministerstvu hospodářství. Ruší se VÚVA. Změny v odboru ÚP. *Architekt. Nezávislý čtrnáctideník architektů XL*, 1994, č. 3, s. 5.

³ Zákon č. 84/1958 Sb. o územním plánování ze dne 12. prosince 1958, účinný od 1. ledna 1959 a platný do 30. září 1976.

⁴ MZA, Fond G 437 – Výzkumný ústav výstavby a architektury, Brno [1930]–[1950], nepřístupný a nezpracovaný, časový rozsah v archivní pomůcce uveden mylně, fond obsahuje dokumenty z let 1950–1970. Za poskytnutí možnosti prostudování fondu děkuji pracovníkům Moravského zemského archivu.

⁵ ZADRAŽILOVÁ, Lucie. *Sociologie bydlení v padesátých letech*. In: JANOVSKEJ, Igor – KLEINOVÁ, Jana – STRŽÍTESKÝ, Hynek (eds.). *Věda a technika v Československu v letech 1945–1960*. Praha: Národní technické muzeum, 2010, s. 153–168.

*Když se utopie stane skutečností. Panelová sídliště v Československu 1953–1989*⁶, dále pak Eva Novotná v objevené diplomové práci *Česká bytová výstavba 1945–1964* a dalších studiích⁷ či Michal Novotný ve stati *Bytová výstavba v padesátých letech*⁸. Působnosti VÚVA se dotýká také Hubert Guzik v kolektivní monografii *Experimentální sídliště Invalidovna* vydané pod editorským vedením historika umění Ladislava Zikmunda-Lendera⁹. Dalším titulem, v němž je zmíněna existence ústavu, je obsáhlá publikace *2 x 100 mil. m² zahrnující rozhovory s dobovými aktéry o architektuře, urbanismu a stavební praxi v Československu v období socialismu*, sestavená architektem Martinem Hejlem u příležitosti 14. mezinárodního bienále architektury v Benátkách¹⁰. Procesy vedoucí k založení ústavu jsou přiblíženy v obširné studii Pavla Halíka¹¹ v akademických dějinách umění a v starší, avšak dosud platné monografii Josefa Pechara¹². Slovníková literatura VÚVA nezahrnuje, a to ani jinak poměrně komplexní *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*¹³.

Činnost instituce zachycuje také několik diplomových a disertačních prací, z nichž je třeba jmenovat především cenný spis Jana Dostálíka *Ekologicky šetrné tendence v československém urbanismu a územním plánování v letech 1918 až 1968*¹⁴ založený na rozsáhlém heuristickém výzkumu, v němž jsou VÚVA a jeho brněnské pracoviště sledovány především ve vztahu k tvorbě a ochraně životního prostředí. V souvislosti s metodikou územního plánování a přípravou koncepce střediskové soustavy osídlení se činností ústavu zabývá Marek Nožička v diplomové práci *Sídelní systémy a města za socialismu – plány versus realita*¹⁵. Komplexní pojednání o činnosti ústavu ani o jeho brněnském urbanistickém pracovišti však zatím nebylo zpracováno.

1.3. Cíle a výzkumné otázky

Cílem předložené práce je zmapování činnosti brněnského urbanistického pracoviště VÚVA prostřednictvím periodizace a vývojové specifikace jednotlivých historických etap. Studie představuje klíčové osobnosti spojené s touto institucí a její roli v soudobé vědeckovýzkumné praxi; soustředí se rovněž na publikační aktivity pracoviště¹⁶ s odkazem na soudobé recepce jeho

⁶ Eadem. *Když se utopie stane skutečností*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum v Praze a Arbor vitae, 2013, s. 88.

⁷ PÝCHOVÁ (NOVOTNÁ), Eva. *Česká bytová výstavba 1945–1964*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2005; dále srov. eadem. *Česká bytová výstavba v období 1945–1964*. *Umění LIV*, 2006, č. 5, s. 420–432.

⁸ NOVOTNÝ, Michal. *Bytová výstavba v padesátých letech*. In: JANOVSÝ – KLEINOVÁ – STRÍTESKÝ (eds.) 2010, s. 128–150.

⁹ GUZIK, Hubert. *Hotelový dům*. In: ZIKMUND-LENDER, Ladislav (ed.). *Experimentální sídliště Invalidovna*. Hradec Králové: Zikmund, 2014, s. 62–72.

¹⁰ HEJL, Martin et al. *2 x 100 mil. m²*. Praha: KOLMO.eu, 2014.

¹¹ HALÍK, Pavel. *Architektura padesátých let*. In: ŠVÁCHA, Rostislav – PLATOVSKÁ, Marie (eds.). *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*. Praha: Academia, 2005, s. 293–328.

¹² PECHAR, Josef. *Československá architektura 1945–1977*. Praha: Odeon, 1979, s. 47–59.

¹³ KNAPÍK, Jiří et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2 sv. Praha: Academia, 2011.

¹⁴ DOSTÁLÍK, Jan. *Ekologicky šetrné tendence v československém urbanismu a územním plánování v letech 1918 až 1968* [online]. 2013. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74365/fss_d/ [cit. 16. 2. 2014].

¹⁵ NOŽIČKA, Marek. *Sídelní systémy a města za socialismu – plány versus realita* [online]. 2014.

Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/324215/prif_m/ [cit. 14. 6. 2014].

¹⁶ Informace o činnosti VÚVA určené širší odborné veřejnosti byly pravidelně publikovány v hlavním oborovém periodiku, jímž se po válce stal časopis *Architektura ČSR*. Praha: Klub Architektů, 1946–1989. Na závěr každého čísla byly pod názvem *Zpravodaj VÚVA* vždy připojeny aktuální příspěvky přibližující výzkumné projekty řešené v rámci pražského i brněnského pracoviště. První dvojčíslo *Zpravodaje VÚVA* vyšlo v roce 1956. Srov. *Zpravodaj VÚVA, Výzkumný ústav výstavby a architektury I. Architektura ČSR XV*, 1956, č. 1–2, s. 103–128. Mezi lety 1955–1994 vydávalo pražské pracoviště vlastní časopis s názvem *Výstavba a architektura. Dokumentační zprávy pro služební potřebu sektoru výstavby*. Praha: VÚVA, 1955–

činnosti s akcentem na autentické výpovědi dobových aktérů. Zohledňujeme také společenskopolitický vývoj, který přirozeně ovlivnil programovou náplň a koncepční směřování této jedinečné výzkumné instituce. Práce zmiňuje také vazby zdejších urbanistických přístupů k zahraničním teoriím a konceptům a naznačuje též potřebnost a nezastupitelnou funkci ústavu nejen v odborném, ale i v celospolečenském rámci, zejména s ohledem na současnou absenci jakéhokoli pracoviště s podobným zaměřením v České republice. Samostatná část předložené práce je věnována pojetí experimentální výstavby ve vztahu k činnosti VÚVA a zamýšlí se nad významem pojmu experiment v kontextu plánování a výstavby.

Hlavním cílem práce je soustředěné zhodnocení historie tohoto pracoviště na pozadí permanentní reorganizace veškerých institucí státního resortu. Na jejím základě lze následně stavět dílčí studie věnované konkrétním projektům jako například zpracování experimentálního projektu osídlení Jihomoravského kraje, pardubické aglomerace nebo brněnského regionu. Podnětné téma představuje rovněž disproporce mezi základním a aplikovaným výzkumem v rámci institucionální praxe zejména v osmdesátých letech. Pro vytyčení předmětu výzkumu jsme určili tři základní otázky: kdo působil v brněnské sekci VÚVA a proč, kým byla zadávána a hodnocena činnost pracoviště, jaké byly jeho vztahy k dalším institucím a k politické situaci. Dotýkáme se také další související otázky, a to z jakých příčin nedocházelo k implementaci výzkumných výsledků do praxe.

1.4. Metodologie a postup práce

Ke sledovanému tématu přistupujeme jednak prostřednictvím historického exkursu pojednávajícího o podmínkách výzkumu v oblasti architektury a urbanismu mezi dvěma světovými válkami a po roce 1948, jednak prostřednictvím zmapování a zhodnocení výzkumných úkolů a publikační činnosti brněnského pracoviště VÚVA, které po druhé světové válce zásadně přispěly k formulaci teorie a metodologie urbanismu a územního plánování v Československu. Teoretické uvažování o architektuře, urbanismu, územním plánování a souvisejících disciplínách před rokem 1948 je přiblíženo na základě kritiky dobových textů (zejména teoretických statí architektů a urbanistů uveřejňovaných v odborných časopisech, společenských revuích a knižních publikacích) a recentní literatury, která se – byť veskrze sporadicky – dotýká otázek institucionálního zakotvení výzkumné činnosti v rámci daných disciplín.¹⁷

Základním metodologickým postupem je klasická historickosrovnávací metoda, která operuje se sekundární literaturou a prameny (články v odborných periodících, monografické publikace, archivní dokumenty, legislativa).

Další metodou uplatněnou pro zpracování disertační práce je metoda orální historie založená na shromažďování, uchovávání a interpretaci vzpomínek lidí, komunit a přímých účastníků minulých událostí.¹⁸ Vzhledem k tomu, že historie ani činnost VÚVA a jeho urbanistického pracoviště v Brně zatím nejsou adekvátně zpracovány, jsou vzpomínky pamětníků (bývalých zaměstnanců instituce) velmi cenným zdrojem informací, který vhodně doplňuje heuristický výzkum a napomáhá dotvoření celkového pohledu na zkoumané téma.¹⁹

1994 a brněnské bulletin *Urbanismus a územní plánování. Vědecko-technické informace*. Brno: VÚVA, 1967–1973. Publikační činnost brněnského pracoviště podrobně mapují rovněž KUTHAN, Jaroslav – RIEDLOVÁ, Věra. *Přehled prací VÚVA – Brno z oboru urbanismu a územního plánování za období 1950–1975*. Brno: VÚVA, 1976.

¹⁷ K tématu institucionalizace vědy a výzkumu srov. MÍŠKOVÁ, Alena (ed.). *Instituce, osobnosti, ideje a struktura vědy v českých zemích*. Práce z Archivu Akademie věd ČR, A 9 (ř. A, sv. 9). Praha: Archiv Akademie věd ČR, 2007.

¹⁸ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011.

¹⁹ Plné znění rozhovorů viz ŽÁČKOVÁ, Markéta. *Historie a činnost urbanistického pracoviště Výzkumného ústavu výstavby a architektury v Brně*. Disertační práce. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2014, s. 71–91.

2. INSTITUCIONALIZACE ZKOUMÁNÍ ARCHITEKTURY A URBANISMU V ČESKOSLOVENSKU MEZI LETY 1918–1948

2.1. Vysoké školy

Architektura, urbanismus, územní plánování, stavebnictví a další související obory byly v období mezi dvěma světovými válkami institucionálně zkoumány především na půdě vysokých škol: Českého vysokého učení technického v Praze (jak byla v roce 1920 přejmenována Pražská polytechnika), Školy architektury Akademie výtvarných umění v Praze a České vysoké školy technické v Brně. Určující roli v procesu formulování teoretického uvažování v této oblasti zaujímala výuka urbanismu a výstavby měst.²⁰ Vysoká škola architektury a pozemního stavitelství byla jednou ze sedmi vysokých škol (fakult) spadajících pod ČVUT v Praze, jejímž prvním děkanem byl Antonín Balšánek, kterého v roce 1922 vystřídal Antonín Engel. Tento renomovaný urbanista a teoretik architektury založil v roce 1925 první samostatný Ústav stavby měst a současně působil ve funkci vedoucího Ústavu architektoniky. Další významnou osobností, jež se podílela na konstituování a vedení výuky urbanismu na ČVUT v Praze, byl Alois Mikušovic, který od roku 1925 působil jako asistent profesora Engela na Ústavu architektoniky, odkud po čtyřech letech přešel na Ústav stavby měst, který vedl od roku 1938. Činnost tohoto pracoviště obnovil po druhé světové válce a pod názvem Ústav stavby měst a krajinného plánování je vedl až do své smrti v roce 1952.

K rozvíjení teoretického uvažování a studia urbanismu přispěla také Škola architektury na Akademii výtvarných umění v Praze, zejména díky Josefu Gočárovi, který – jakožto nástupce Jana Kotěry – vedl toto pracoviště od roku 1924 do počátku druhé světové války.

V roce 1919 vznikl odbor architektury na České vysoké škole technické v Brně. Výuku zde zpočátku vedli někteří pedagogové z odboru inženýrského stavitelství, například Karel Hugo Kepka, z jehož podnětu byl odbor založen a který působil ve funkci jeho prvního děkana, nebo Emil Králík.²¹ Postupně sem však přicházeli noví přednášející, mezi nimiž byl také Adolf Liebscher, který zde působil nejprve jako mimořádný (1922) a následně jako řádný profesor (1929–1949) pro architekturu a stavbu měst a nejvýrazněji se zasadil o zavedení výuky urbanismu.²² Na jeho místo pak nastoupil Bohuslav Fuchs a v letech 1919–1924 zde přednášel rovněž honorovaný docent urbanismu Vladimír Zákrejs.²³ Počátek druhé světové války v roce 1939 znamenal uzavření vysokých škol, které byly znovu otevřeny v roce 1945.

2.2. Státní úřady a instituce

Vedle vysokoškolských pracovišť měly po vzniku samostatného Československa v roce 1918 klíčový vliv na rozvoj urbanismu a územního plánování také státem zřizované úřady a instituce. V hlavním městě to byla Státní regulační komise založená v souvislosti se vznikem Velké Prahy dne 1. 1. 1922 (pražská asanace byla zahájena roku 1895, s počátkem první světové války byly ukončeny nejzávažnější zásahy).²⁴ Posláním Státní regulační komise bylo vytvořit „*přehledný, regulační a zastavovací plán pro hlavní město Prahu*“ zaručující jeho jednotný stavební rozvoj. Její nástupnickou organizací se roku 1940 stala Plánovací komise pro hlavní město Prahu a okolí,

²⁰ K historii a přehledu činnosti výukových pracovišť v uvedených oborech srov. DOSTALÍK 2013, s. 32–36.

²¹ PERNES, Jiří. *Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně. Cesta moravské techniky 20. stoletím*. Brno: VUTIUM, 2009, s. 42.

²² LIEBSCHER, Adolf. Odbor architektury a pozemního stavit. na čes. vys. škole technické v Brně. Reforma studia v rámci jednotné vysoké školy architektury. *Architekt SIA XXXV*, 1936, s. 53–58.

²³ K tomu srov. PERNES 2009, DOSTALÍK 2013 a JENIŠTOVÁ, Klára. *Československá demokracie stavi! Vznik a formování brněnského odboru architektury ČVŠT v letech 1919–1939* [online]. 2012. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Dostupné z: http://theses.cz/id/gqrfz0/Jenitov_sl_demokracie_stav.pdf [cit. 16. 2. 2014].

²⁴ HRUŽA, Jiří – ZAJÍC, Josef. *Vývoj urbanismu II*. Praha: České vysoké učení technické, 1996, s. 233–234.

jejíž činnost byla s ohledem na dobu a podmínky založení více než problematická (přípravné práce na její zřízení probíhaly na podzim roku 1939). Komise ovšem zanikla už v následujícím roce.²⁵

Neméně důležitou roli jako Státní regulační komise v Praze sehrál ve vývoji meziválečného československého urbanismu městský stavební úřad v Brně, kde byla zaměstnána řada vynikajících představitelů brněnského funkcionalismu. Prvním, kdo zastával funkci hlavního architekta města Brna, se stal Jindřich Kumpošt (1920–1925), jehož pro následující čtyřleté období vystřídal jeho dlouholetý blízký spolupracovník Bohuslav Fuchs. Příslušníci „brněnské urbanistické školy“, jak označuje architekty a urbanisty působící v okruhu městského stavebního úřadu Otakar Nový, vycházeli z předpokladu, že město nelze úspěšně a vyváženě projektovat bez širších sídelních, dopravních, sociálních, hospodářských a přírodních souvislostí,²⁶ což dosvědčují jejich společné práce jako např. *Soutěžní návrh na regulaci města Brna (1926–1927)* nebo *Soutěžní návrh na dopravně komunikační plán a náměty k hospodářskému plánu pro zájmovou oblast Velkého Brna (1933)*.²⁷ Velké Brno vzniklo už v roce 1919, tedy tři roky před Velkou Prahou. Podobně jako v Praze uvažovalo se i zde o zřízení regulační komise, chyběl však dostatek finančních prostředků a ustanoven byl tedy pouze „*alternativní poradní sbor (30. ledna 1923) nedisponující ovšem takovými pravomocemi jako pražská komise*.“²⁸

2.3. Vědecké a výzkumné instituce

Dalšími institucemi zabývajícími se teorií architektury a urbanismu byly Česká akademie věd a umění založená architektem, stavitelem a mecenášem věd a umění Josefem Hlávkou²⁹ a Masarykova akademie práce.³⁰ Tyto instituce se zasloužily především o vydávání teoretických statí o urbanismu, územním plánování, inženýrských dílech, dopravě, osídlování i tvorbě krajiny. Masarykova akademie práce navázala na činnost předválečné Technicko-hospodářské jednoty. V roce 1922 byl z iniciativy architekta a urbanisty Vladimíra Zákrejse při Akademii zřízen Ústav pro stavbu měst, který měl podle svých stanov fungovat jako platforma pro spolupráci mezi odborníky z oboru urbanismu a jeho činnost se měla zaměřovat na veškeré aspekty úpravy a udržování měst. Tato v současnosti poněkud pozapomenutá instituce zanikla v roce 1952.³¹

Hlavním fórem pro zveřejňování aktuálních tendencí v oboru před druhou světovou válkou byly specializované časopisy profesních seskupení architektů a výtvarných umělců, kde byly publikovány jednak teoretické studie, jednak projekty – *Styl*, *Stavitel*, *Stavba* a spojením těchto tří titulů vzniknuvší časopis *Architektura*, *Architekt SIA*, *Horizont*, *Krása našeho domova* nebo umělecký měsíčník *Volné směry*. Články týkající se architektury občas přinášela i společenská revue určená pro širokou veřejnost (*Měsíc* a *Der Monat*).³²

²⁵ HOŘEJŠ, Miloš. Nacistická vize Prahy. Jak měla vypadat česká metropole po německém vítězství? *Reflex* XXII, č. 37, 2011 [online]. 15. 9. 2011. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/jine-pribehy-heydrichiady/43301/nacisticka-vize-prahy-jak-mela-vypadat-ceska-metropole-po-nemeckem-vitezstvi.html> [cit. 19. 4. 2014].

²⁶ Ibidem, s. 247.

²⁷ K tomu srov. VALDHANSOVÁ, Lucie. Bohuslav Fuchs. *Brněnský architektonický manuál* [online]. 2009–2012. Dostupné z: <http://www.bam.brno.cz/architekt/2-bohuslav-fuchs> [cit. 19. 2. 2014].

²⁸ POTŮČEK, Jakub. Mezi monumentalitou a utilitarismem. In: PELČÁK, Petr – WAHLA, Ivan (eds.). *Jindřich Kumpošt (1891–1968)*. Brno: Spolek Obecní dům Brno, 2006, s. 26.

²⁹ Historie AV ČR. *Akademie věd české republiky* [online]. 23. 11. 2009. Dostupné z: http://www.cas.cz/o_avcr/historie/ [cit. 19. 4. 2014].

³⁰ DOSTALÍK 2013, s. 34.

³¹ KODERA, Pavel. Ústav pro stavbu měst při Masarykově akademii práce. In: MÍŠKOVÁ, Alena (ed.) 2007, s. 243–267.

³² *Styl*. Měsíčník pro architekturu, umělecké řemeslo a úpravu měst. Praha: Mánes, 1909–1913, 1920–1938; *Stavba*. Měsíčník pro stavební umění. Praha: Klub architektů, 1922–1938; *Stavitel*. Odborný umělecko-technický měsíčník. Praha: Stavitel. Sekce klubu inženýrů a stavitelů v Praze, 1919–1936; *Architektura*. Spojené časopisy *Stavba*, *Stavitel*, *Styl*. Praha: Klub architektů, 1939–1942; *Architekt SIA*. Časopis československých architektů SIA. Praha: Spolek československých inženýrů, 1927–1951; *Horizont*. Revue současné kultury v Československu. Brno: Václav Roštlapil, 1927–1932; *Krása našeho domova*. Časopis

3. SITUACE VÝZKUMNÝCH INSTITUCÍ ZAMĚŘENÝCH NA ARCHITEKTURU, URBANISMUS, ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ A VÝSTAVBU PO ROCE 1948

3.1. Únor 1948: znárodnění a zakládání státních podniků

Bezprostředně po tzv. vítězném únoru došlo v důsledku znárodnění k likvidaci soukromých ateliérů a projekčních prací stejně jako stavebních firem s více než padesáti zaměstnanci.³³ V souladu s požadavky na centralizaci a industrializaci stavebnictví byly již v roce 1948 založeny Československé stavební závody s jediným univerzálním projekčním podnikem PA 100 Stavoprojekt, který pak v různých administrativních formách a pod různými názvy existoval až do začátku devadesátých let.

Činnost Stavoprojektu měla směřovat ke zprůmyslnění stavební výroby, které mělo být zajištěno již ve stadiu kvalifikovaně zpracovaných architektonických návrhů, podle nichž měla být realizována podstatná část výstavby na celém území republiky.³⁴ Už v dubnu 1948, kdy začal Ústřední výbor architektů likvidovat soukromé firmy, byli architekti vyzýváni, aby vstupovali do národních architektonických ateliérů vytvořených Unii architektů ČSR.³⁵

3.2. Československé stavební závody a Stavoprojekt

Při zakládání Výzkumného ústavu výstavby a architektury se opakovalo obdobné schéma jako při zřízení Československých stavebních závodů a Stavoprojektu v roce 1948, jejichž činnost byla původně rozčleněna pouze územně na základě rozdělení republiky na nové kraje. Podobně jako se ze Stavoprojektu postupně začaly vyčleňovat Kovoprojekta, Chemoprojekt, Hutní projekt a další ústavy podle oborové specializace, tak se – po založení a zániku prvního poválečného výzkumného pracoviště s pouze jednoletou působností (1948–1949), jímž byl Výzkumný ústav Československých stavebních závodů (ČSSZ, n. p.), který se posléze transformoval ve Výzkumný ústav stavebnictví a architektury (VÚSA)³⁶ – začal VÚSA dále diferencovat na devět specializovaných ústavů. Mezi těmito ústavami byl i Ústav architektury a územního plánování (ÚAÚP), do něhož byl včleněn také Ústav územního plánování (ÚÚP) založený 1950 v Brně. Ústav architektury a územního plánování s již integrovaným Ústavem

---

ochránců a přátel přírody. Praha: Svaz čes. spolků okrašl. v král. Českém, 1904–1950, 2001–; *Volné směry. Měsíčník umělecký*. Praha: Mánes, 1896–1949; *Měsíc. Ilustrovaná společenská revue*. Praha: Kilian, 1932–1940; *Der Monat. Illustrierte Zeitschrift*. Praha: Kilian, 1933–1940.

³³ Zákon č. 121/1948 Sb. o znárodnění stavebnictví ze dne 28. 4. 1948.

³⁴ PECHAR 1977, s. 21; prvním ředitelem Stavoprojektu byl jmenován Jiří Voženílek, před válkou člen Levé fronty, Pokrokové [někdy též Pracovní] architektonické skupiny (PAS) a Bloku architektonických pokrokových spolků (BAPS), který působil rovněž jako první ředitel Výzkumného ústavu stavebnictví a architektury (VÚSA), Ústavu architektury a územního plánování (ÚAÚP) a Výzkumného ústavu výstavby a architektury (VÚVA). K okolnostem vedoucím k založení Stavoprojektu a k pozici Jiřího Voženílka v procesu formování nových poválečných institucí srov. velmi přínosnou monografii shrnující desetiletý výzkum československé architektury, urbanismu a výstavby v kontextu hospodářské a společenské transformace kapitalismu v socialismus, která podrobně analyzuje také značně nepřehlednou situaci v řízení resortu po roce 1945: ZARECOR, Kimberly Elman. *Manufacturing a Socialist Modernity. Housing in Czechoslovakia, 1945–1960*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2011.

³⁵ K tomu srov. PECHAR, s. 20–21; k historii Stavoprojektu viz též KASALICKÝ, Václav. *Stavoprojekt Brno 1948–1988. 40 let architektonické tvorby Stavoprojektu*. Brno: Stavoprojekt – Svaz českých architektů – Český fond výtvarných umění, 1988.

³⁶ K tomu srov. STACH, Oldřich et al. *25 let výzkumu výstavby a architektury*. Praha: VÚVA, 1976 a NOVÝ, Otakar – PROCHÁZKA, Vítězslav. *Výzkumný ústav výstavby a architektury 1952–1987*. Brno: VÚVA – Urbanistické pracoviště Brno, 1987, s. 19: „VÚSA byl založen Ministerstvem stavebního průmyslu 1. ledna 1951 a zrušen Ministerstvem stavebnictví 1. ledna 1952. K témuž dni založilo Ministerstvo stavebnictví devět specializovaných ústavů, mezi nimi také Ústav architektury a územního plánování (ÚAÚP) se zaměřením na teorii a dějiny architektury, typizaci a územní plánování. Tento byl 1. ledna 1954 přejmenován na Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA) a jeho působnost rozšířena na oblast výstavby průmyslových, zemědělských, sídlištních a inženýrských staveb.“

územního plánování byl po reorganizaci projektové činnosti k 1. lednu 1954 přejmenován na Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA).³⁷

3.3. Okolnosti založení VÚVA

Vznik Výzkumného ústavu výstavby a architektury v roce 1954 jakožto samostatné státní organizace zaměřené na teorii architektury a urbanismu byl podmíněn společenskopolitickou situací, která nastala po nástupu komunistického režimu v Československu v roce 1948, mimo jiné charakterizovanou zřizováním řady nových institucí, které byly pověřeny realizací a kontrolou centrálního plánování. Oblast výzkumu architektury a územního plánování spadala – příznačně pro dobou restrukturalizaci státního aparátu – postupně do gesce různých nadřízených orgánů, což přinášelo nemalé komplikace jak na úrovni plánovací praxe, tak na úrovni vykonávání běžných úředních úkonů. Obor byl od roku 1945 řízen Státním úřadem plánovacím, následně Ministerstvem výstavby, Ministerstvem místního hospodářství, Státním výborem pro výstavbu, částečně pak přešel pod Státní plánovací komisi, dále pod Státní komisi investiční výstavby a v roce 1948 konečně pod Ministerstvo techniky.³⁸

Jak již bylo uvedeno, počátkem roku 1951 byl – jakožto výsostně teoreticky zaměřené pracoviště – založen Výzkumný ústav stavitelství a architektury (VÚSA) a v následujícím roce pak také Ústav architektury a územního plánování (ÚAÚP). S ohledem na silnou urbanistickou tradici, reprezentovanou osobnostmi Bohuslava Fuchse, Jindřicha Kumpošta a dalších, a současně na zamýšlenou celostátní působnost instituce bylo po roce 1950 vybráno Brno jako sídlo Ústavu územního plánování (ÚÚP). Ústav, který byl zpočátku řízen ústředním ředitelstvím Státních projektových ústavů v Praze, byl však již roku 1951 začleněn do nově vzniklého Výzkumného ústavu stavebnictví a architektury (VÚSA), v němž se soustředil veškerý výzkum v tomto oboru. Jeho neúměrný rozsah (kolem 1 200 pracovníků) se brzy ukázal jako obtížně zvládnutelný, a proto byl v roce 1952 rozdělen na více specializovaných výzkumných organizací. Brněnské urbanistické pracoviště se pak stalo součástí nového Ústavu architektury a územního plánování (ÚAÚP) přejmenovaného v roce 1954 na Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA). Poslání a struktura VÚVA však zůstaly od jeho založení 1. ledna 1952 nezměněny (tenkrát ještě pod názvem Ústav architektury a územního plánování – ÚAÚP).³⁹ Pod tímto názvem pak pracoviště se sídlem v Praze, Brně a dočasně také v Bratislavě fungovalo od roku 1954 do roku 1994, kdy bylo zrušeno a kdy jeho aktivity přešly do gesce Ústavu územního rozvoje se sídlem v Brně, jehož činnost se však již neprofiluje jako výzkumná, nýbrž jako agenturní.⁴⁰

4. VÚVA A JEJÍ URBANISTICKÉ PRACOVIŠTĚ V BRNĚ

4.1. Institucionální struktura a náplň činnosti

Původní statutární vymezení činnosti Výzkumného ústavu výstavby a architektury bylo následující: teoretický a experimentální výzkum; spolupráce v technickém rozvoji a ekonomii výstavby; vypracovávání podkladů pro typizaci staveb a stavebních dílců; příprava norem; poradenská služba; odborné školení a odborný styk se zahraničními a mezinárodními institucemi. Uvedené úkoly měly naplňovat čtyři základní odborné skupiny: skupina územního plánování (na

³⁷ Ibidem, s. 1.

³⁸ Podrobný přehled institucionálního zakotvení v oblasti architektury, urbanismu a stavebnictví v Československu mezi lety 1945–1977 přináší PECHAR 1979, s. 47–59. Permanentní reorganizaci v řízení vědy a výzkumu je věnována studie STRÍTESKÝ, Hynek. Resortní a podnikové výzkumnictví v prvních letech plánované ekonomiky. In: JANOVSKEJ – KLEINOVÁ – STRÍTESKÝ (eds.) 2010, s. 286–297.

³⁹ K tomu srov. NOVÝ – PROCHÁZKA 1987, s. 19.

⁴⁰ Ústav od roku 1994 až do současnosti slouží jako agentura vykonávající především servisní činnosti pro Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj. K tomu srov. Rozhodnutí č. 44/2011 ministra pro místní rozvoj ze dne 28. února 2011 o vydání opatření o změně zřizovací listiny organizační složky státu Ústav územního rozvoje se sídlem v Brně, Jakubské nám. 3. *Ústav územního rozvoje* [online]. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/uur/zakladni_udaje/zl.pdf a NAVRÁTILOVÁ, Alena. Výroční zpráva za rok 2013, Česká republika, Ústav územního rozvoje, organizační složka státu. Ibidem [online]. 30. 4. 2014. Dostupné z: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=4646> [cit. 15. 5. 2014].

brněnském pracovišti); skupina typizace; skupina teorie a dějin architektury a skupina literární, výkresové a materiálové dokumentace v oboru stavebnictví, architektury a územního plánování (včetně knihovny a ediční služby). V následujících letech se působnost ústavu nadále rozšiřovala a místně i oborově specializovala.⁴¹

V roce 1958 a poté znovu v roce 1969 byla z VÚVA vydělena jeho slovenská pracoviště a v roce 1968 pak Československé středisko výstavby a architektury v Praze. Vydělení slovenského pracoviště VÚVA s sebou neslo výrazně nepříznivé konsekvence: fakticky došlo ke zrušení celostátní působnosti ústavu, což se následně ukázalo jako problematické jednak při stanovování celostátně platných norem a ukazatelů, jednak se to negativně projevilo „v odlišných proporcích státní, podnikové, družstevní a individuální bytové výstavby v [tehdejší] ČSR a SSR, ačkoli se ústav stal v roce 1958 ústředním vyhodnocovacím místem pro technickohospodářské ukazatele bytové výstavby.“⁴²

Výzkumný ústav výstavby a architektury poskytoval již od svého založení kvalitní vědeckovýzkumné a prognostické služby nadřazeným centrálním orgánům, což bylo dáno především vysokou odbornou kvalifikací jeho pracovníků, kteří dokázali operativně reagovat a řešit svěřené úkoly mnohdy ve velmi krátké době, jak dosvědčuje vědecká a publikační činnost i ústní svědectví Ing. arch. Vladimíra Matouška, CSc., jedné z klíčových osobností podílejících se na vzniku urbanistického pracoviště VÚVA v Brně, jemuž autorka předkládané disertační práce vděčí za cenné informace týkající se společenskopolitických událostí i faktických dat souvisejících s historií a činností zkoumaného pracoviště, a současně blízkého spolupracovníka prof. Ing. arch. Jiřího Voženílka, prvního ředitele Výzkumného ústavu stavebnictví a architektury (VÚSA), Ústavu architektury a územního plánování (ÚAÚP) a Výzkumného ústavu výstavby a architektury (VÚVA) a dalších významných institucí.⁴³

Situace v organizaci vědecké práce a základního výzkumu v oblasti architektury, urbanismu a územního plánování byla nicméně ještě v druhé polovině padesátých let stále velmi složitá. Určité zlepšení nastalo až v letech 1963–1964. Československé akademii věd bylo vládním usnesením č. 915 z roku 1963 kromě jiného uloženo, aby zajišťovala základní výzkum na poli architektury. Výsledkem bylo v roce 1964 zřízení Kabinetu teorie a architektury a tvorby životního prostředí (KTATŽP), který byl součástí Ústavu teorie a dějin umění (ÚTDU ČSAV). Do roku 1988 pak KTATŽP fungoval pod názvem Kabinet teorie architektury a rozvoje sídel (KTARS) tamtéž (v roce 1989 byl přejmenován na Středisko teorie architektury a rozvoje sídel – STARS). Kabinet spolupracoval s VÚVA od svého založení při řešení hlavních úkolů státního plánu základního výzkumu v oblasti investiční výstavby, architektury a urbanismu, avšak jeho rozsah ani personální kapacita zdaleka nenaplnily nároky na šíři zkoumané problematiky.

VÚVA se proto dostal do pozice, kdy byl nucen začít suplovat základní výzkum v těch oblastech, kde neexistoval ani v rámci ČSAV, ani v rámci vysokých škol. Díky této poněkud paradoxní situaci však jeho pracovníci dosáhli vysoké odborné kvalifikace a zároveň došlo i k určitému přiblížení základního a aplikovaného výzkumu v celé sledované oblasti. V roce 1977 se VÚVA stal z pověření ČSAV školicím pracovištěm aspirantů v oboru architektury a urbanismu. Počátkem sedmdesátých let byly prostřednictvím společných hlavních úkolů státního plánu základního výzkumu propojeny aktivity VÚVA, ČSAV a FA ČVUT v Praze, což mělo vyústit ve společné řešení nejaktuálnějších témat z oblasti architektury, urbanismu a územního plánování v systému tvorby životního prostředí.⁴⁴

Vzhledem k tomu, že v prvním statutu VÚVA, podle něhož se instituce řídila až do svého zrušení v roce 1994, je stanoveno, že ústav se zaměřuje na teoretickou a experimentální

⁴¹ K tomu srov. NOVÝ – PROCHÁZKA 1987 a LAKOMÝ, Zdeněk. Jak to bylo a jak dál. K 25. výročí vzniku střediska teorie architektury a rozvoje sídel. *Architektura ČSSR XLVIII*, 1989, č. 2, s. 86–87.

⁴² NOVÝ – PROCHÁZKA 1987, s. 2; nepublikovaný rozhovor s Vladimírem Matouškem ze dne 19. 1. 2012.

⁴³ Viz pozn. 35.

⁴⁴ Blíže k založení a transformacím KTATŽP, KTARS a STARS viz SLEPIČKA, Alois. Nástin postavení a úkolů společenskovedního výzkumu v předmětné oblasti architektury, urbanismu a územního plánování. *Architektura ČSSR XLVI*, 1987, č. 1, s. 86–87 a LAKOMÝ 1989.

výzkumnou činnost v oblasti výstavby, architektury, urbanismu a územního plánování, je zřejmé, že drtivá většina jeho výstupů se pohybuje na teoretické úrovni a k přímé implementaci výsledků dochází jen ve vybraných případech prostřednictvím předávání podkladů formulovaných výzkumem k další aplikaci v typizačních a projekčních ústavech.

4.2. Náplň činnosti urbanistického pracoviště VÚVA v Brně

Patrně nejvýznamnější prací vytvořenou ve VÚVA jsou *Zásady a pravidla územního plánování*, předané do praxe v podobě ověřovací příručky už v roce 1979 a na základě připomínek shromážděných od zástupců praktikujících profesí vydané v letech 1982–1984 v podobě pětidílné encyklopedie.⁴⁵ Dílo bylo nejen vysoce ceněno územně plánovací praxí, ale získalo i mezinárodní ohlas – na světovém bienále architektury Interarch v Sofii v roce 1985 bylo oceněno stříbrnou medailí. V sestavení a rozsahu *Zásad a pravidel* se od počátku jejich zpracování projevovala snaha obsáhnout pokud možno celkovou problematiku urbanismu a územního plánování a zajistit tak co největší komplexnost jejího řešení. I když zásada uceleného podání tematiky byla trvale sledována, nebylo možno všechny problémy zpracovat v žádoucí hloubce a přesnosti.⁴⁶

V prvopočátcích, kdy ještě ústav fungoval jako součást Státních projektových ústavů (1950–1951), se zde zpracovávaly hlavně drobnější úkoly jako například první pokusy o unifikaci značek grafické části regulačních plánů, pasportizaci průzkumů a rozborů z terénu, rámcové pokyny pro plánování občanských zařízení apod. Za nejvýznamnější ze zpracovaných monografií lze považovat *Podklady ekonomiky stavby měst*⁴⁷, které obsahovaly první ukazatele hustoty zastavění a podlažních ploch, formulovaly vztah výškových pásem k potřebě výměr ploch, ukazatele kubatur budov a údaje o plochách různého funkčního účelu v obytných okresech a v obytném území.⁴⁸

Konkrétní návaznost výzkumné činnosti VÚVA na praxi mají také publikace vznikající v první fázi jeho existence, vymezené lety 1952–1957, kdy se již stabilizovala jeho struktura a pracoviště začalo působit jako autonomní subjekt. Vedle knižních publikací určených pro přímé využití v projekční praxi vydávalo pražské i brněnské pracoviště VÚVA pravidelně vnitropodnikové příručky, které shrnovaly výsledky výzkumných úkolů zadávaných ústavu nadřazenými orgány státní správy, především Ministerstvem stavebnictví, ale i dalšími oborovými institucemi.

Výzkumný ústav výstavby a architektury působil také jako poradenský orgán a podílel se na vzniku významných legislativních norem v oblasti územního plánování – přepracováním

---

⁴⁵ KNOPP, Alfréd – MATOUŠEK, Vladimír – VÁGNER, Silvestr et al. *Zásady a pravidla územního plánování*: sv. 1. – *Podmínky a předpoklady rozvoje území*. Praha: VÚVA, 1982; sv. 2. – *Koncepce osídlení, velkých územních celků, sídelních útvarů a zón*. Brno: VÚVA, 1984; sv. 3 – *Koncepce funkčních složek*. Brno: VÚVA, 1983; sv. 4 – *Systematika územního plánování a řízení výstavby*. Brno: VÚVA, 1982; sv. 5. – *Názvosloví a rejstřík*. Brno: VÚVA, 1984. V práci na tomto projektu v současnosti pokračuje Ústav územního rozvoje v Brně, který na svých webových stránkách pravidelně doplňuje a aktualizuje metodickou příručku určenou odborníkům působícím v oblasti územního plánování – srov. NAVRÁTILOVÁ, Alena – ROZMANOVÁ, Naděžda et al. *Principy a pravidla územního plánování. Ústav územního rozvoje* [online]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571> [cit. 1. 6. 2014].

⁴⁶ Nepublikovaný rozhovor s Vladimírem Matouškem ze dne 10. 9. 2013.

⁴⁷ BLOUDEK, Boleslav. *Podklady ekonomiky stavby měst*. Díl 1., část 1. – *Rozbor urbanistických veličin a jejich vzájemné vztahy v obytném pásmu obce*. Brno: Ústav architektury a územního plánování, 1953; idem. *Podklady ekonomiky stavby měst*. Díl 1., část 2. – *Rozbor urbanistických veličin a jejich vzájemné vztahy v obytném pásmu obce*. Brno: Ústav architektury a územního plánování, 1953; idem – LUNGA, Jan. *Podklady ekonomiky stavby měst*. Díl 2., část 1. – *Směrná čísla nákladů a plánovacích hodnot výstavby obytného území obce – urbanistický rozpočet*. Brno: VÚVA, 1956; BLOUDEK, Boleslav. *Podklady ekonomiky stavby měst*. Díl 2., část 2. – *Směrná čísla nákladů a plánovacích hodnot výstavby obytného pásma obce – urbanistický rozpočet*. Brno: VÚVA, 1955.

⁴⁸ Zpracování této problematiky v uváděné šíři bylo velmi oceněno na kongresu Mezinárodní federace pro bydlení a územní plánování (International Federation for Housing and Planning – IFHP) ve Vídni v roce 1956.

monografií *Podklady v územním plánování*⁴⁹, *Metodika a dokumentace územních plánů*⁵⁰ a četnými rešeršemi zahraničních vzorů podstatnou měrou přispěl k formulaci a vydání druhého zákona o územním plánování a výstavbě č. 84/1958 Sb. a na sestavení prováděcích nařízení k zákonu.

Důležitá byla také posudková činnost, kterou ústav vyvíjel kontinuálně již od svého založení, zejména v souvislosti s výzkumem regionální problematiky a která nabyla na intenzitě zvláště v sedmdesátých letech 20. století.⁵¹ Vždy se jednalo o rozsáhlé kolektivní práce, které ovlivňovaly další zpracovávání územních plánů. Pracovníci VÚVA se také přímo podíleli na zpracování řady projektů, územních plánů a soutěží, vyvíjeli bohatou poradenskou a popularizační činnost (články, přednášky, filmy) a působili v expertních sborech, komisích národních výborů, Svazu architektů ČSR a aktivně se účastnili odborných konferencí, sympózií a mezinárodních kongresů.

4.3. Osobnosti

Zvláštní pozornost si zasluhuje personální obsazení ústavu – v průběhu jeho existence zde pracovaly mnohé osobnosti, které se tu mohly skrýt před režimními excesy a které dosahovaly významných výzkumných výsledků. Byli to zástupci různých oborů (činnost ústavu se soustřeďovala na interdisciplinární přístupy – v pražském pracovišti VÚVA byly postupně zřizovány specializované kabinety zaměřené na sociologii, psychologii, dějiny architektury a další), kteří se v závětrí výzkumného ústavu mohli relativně svobodně věnovat svým badatelským tématům. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že pracovníkům – i navzdory tuhému stalinismu, který v Československu panoval v počátcích působnosti VÚVA – bylo umožněno vyjíždět na významné zahraniční konference, kde byly jejich příspěvky pokládány za velmi relevantní. Mezi osobnosti, jejichž působení bylo spojeno s VÚVA, patřili – vedle iniciátora jeho založení, architekta a urbanisty Jiřího Voženílka nebo prvního ředitele brněnského urbanistického pracoviště Evžena Škardy – například sociologicky zaměřený urbanista Jaromír Štván a Vladimír Matoušek, teoretik architektury a urbanismu a specialista na památkovou péči Dušan Riedl, sémiotik a estetik krajiny Bohuslav Dvořák, sociolog města Jiří Musil⁵², teoretička architektury a designu Lenka Žižková, historička architektury Radomíra Sedláková a mnozí další.

5. VÝZKUMNÉ ÚKOLY, PROJEKTY A PUBLIKACE URBANISTICKÉHO PRACOVISŤE VÚVA V BRNĚ MEZI LETY 1950–1989

Zhodnocení historie a činnosti VÚVA je členěno do periodizačních celků s vědomím jejich dostupnosti z hlediska chronologického, a nejednoznačnosti z hlediska povahy jednotlivých etap. Výzkum sledovaného tématu potvrzuje, že periodizace je do značné míry odvislá od politického vývoje socialistického Československa, což je přirozeně podmíněno vazbou architektury, urbanismu a územního plánování na stavební průmysl a centrálně plánované hospodářství. Časové členění nevychází pouze ze studia pramenů a sekundární literatury, ale zároveň z přímé zkušenosti pracovníků VÚVA, respektive jeho urbanistického pracoviště v Brně. Periodizace tedy nevznikla a priori, na základě tradičního dělení generovaného historickými výklady. Základní periodizační etapy historie VÚVA byly stanoveny následovně: I. fáze: 1950–1957; II. fáze: 1958–1969; III. fáze: 1970–1989; IV. fáze: 1990–1994.

⁴⁹ LUNGA, Jan. *Podklady v územním plánování*. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1956.

⁵⁰ POŘÍSKA, Oskar. *Metodika a dokumentace územních plánů*. 2 sv. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1956.

⁵¹ Vladimír Matoušek uvádí v nepublikovaném rozhovoru ze dne 10. 9. 2013 jako nejdůležitější elaboráty v dané oblasti *Posudek územního plánu Ostravsko-karvinské pánve*, 1971, *Oponentní posudek perspektivního osídlení ČSR a jeho ekonomické důsledky*, 1972, a *Oponentní posudek územního plánu Pražské středočeské aglomerace*, 1972.

⁵² Význam svého pětadvacetiletého působení na pražském pracovišti VÚVA zdůrazňuje přední český sociolog v příspěvku MUSIL, Jiří. Poznámky o české sociologii za komunistického režimu. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* XL, 2004, č. 5, s. 573–595 [online]. 2004. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/d17ce45e62972e6f16ccc25ad0d8981a04317952_614_503musil14.pdf [cit. 15. 2. 2014].

5.1. I. fáze: 1950–1957

Vladimír Matoušek charakterizuje období mezi lety 1950–1957 jako „kompilační fázi“ v činnosti urbanistického pracoviště VÚVA v Brně, neboť těžiště jeho práce tenkrát spočívalo především ve studiu pramenů a literatury a ve vydávání teoretických publikací a praktických příruček z oblasti urbanismu a územního plánování, které v oboru citelně scházely, respektive neexistovaly.⁵³ Zostřený ideologický dozor totalitního režimu počátkem padesátých let přirozeně zasáhl i do činnosti VÚVA. Navzdory těmto nepříznivým okolnostem nebyla činnost ústavu paralyzována a personální obsazení nebylo postiženo radikálními zásahy. I v tomto období bylo zaměstnancům VÚVA umožněno seznamovat se se zahraniční literaturou a aktuálním děním v oboru i v západoevropském a světovém kontextu.

Činnost brněnského pracoviště se v dané době orientovala především na zpracovávání vědeckých a odborných podkladů z oblasti urbanismu a územního plánování a vytváření rešerší. Ústav působil jako středisko pro poskytování urbanistických informací, poradenskou činnost, propagaci nových metod v územním plánování a zpracovávání odborných posudků (zejména při schvalování územních plánů pro Krajské národní výbory).

5.2. II. fáze: 1958–1969

V druhé fázi činnosti urbanistického pracoviště v Brně vymezené lety 1958–1969, kterou Vladimír Matoušek označuje jako období „holandské inspirace“, se v ústavu začaly uplatňovat poznatky a metody ze zahraničí, především pak z Nizozemí, které bylo v dané době v oborovém kontextu označováno jako „nejplánovitější země na Západě.“⁵⁴ Na přelomu padesátých a šedesátých let byl připravován první komplexnější zákon o územním plánování, na jehož formulaci se významnou měrou podílela také VÚVA. Plán výzkumných úkolů byl tehdy sestavován vedením ústavu a schvalován Ministerstvem výstavby a stavebnictví.

V šedesátých letech se urbanistické pracoviště VÚVA začalo intenzivně zabývat otázkami osídlení a životního prostředí, což bylo dáno také ustanovením Státní komise pro techniku z roku 1966, kterým byl definován třetí status ústavu. Zkušenosti získané na základě rozvíjení spolupráce se zahraničními výzkumnými institucemi a účasti pracovníků VÚVA na mezinárodních kongresech a sympóziích pak byly zúročeny v publikacích z oblasti urbanismu a územního plánování srovnávajících situaci v Československu se zahraničím.⁵⁵ V tomto období byly připravovány práce jako např. *Vývoj životního prostředí měst a vesnic v ČSSR*⁵⁶ nebo důkladná a rozsahem monumentální kolektivní studie *Rozvoj životního prostředí měst a vesnic v ČSSR*⁵⁷ přinášející výsledky průzkumu provedeného na příkladech sto padesáti sídel. Výzkumné úkoly tohoto typu dostával VÚVA od Ministerstva výstavby a stavebnictví, které je muselo jakožto člen Evropské hospodářské komise OSN naplňovat. Vznikaly také první práce z oblastí modelových studií věnovaných brněnskému regionu, experimentální přestavbě sídel na jižní Moravě a jiné.

---

⁵³ Jednalo se o tzv. *zelené knížky*, jak byly tyto publikace věnované ekonomii, kompozici, funkční organizaci a jednotlivým urbanistickým složkám městských a venkovských sídel v praxi označovány podle barvy jejich obalů – srov. např.: MATOUŠEK, Vladimír. *Komposice a organisace města*. Díl 1. – *Vývoj a výtvarné zásady*. Díl 2. – *Zásady organisace*. Díl 3. – *Aplikace theoretických zásad v praxi*. Brno: Ústav architektury a územního plánování, 1953; VIKLICKÝ, Aleš. *Urbanistické problémy vesnice a zemědělské krajiny*. Díl 1. Brno: Ústav architektury a územního plánování, 1953; idem, *Urbanistické problémy vesnice a zemědělské krajiny*. Díl 2 – *Doplňk*. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1954; VOŽENÍLEK, Jiří (ed.). *Stavba měst a vesnic. Urbanistická příručka*. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1957; ŠTVÁN, Jaromír. *Urbanistické zásady pro navrhování občanského vybavení*. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1958.

⁵⁴ Nepublikovaný rozhovor s Vladimírem Matouškem ze dne 10. 9. 2013.

⁵⁵ MATOUŠEK, Vladimír. *Problémy rovnoměrnosti a koncentrace osídlení v kapitalistických a socialistických zemích*. Brno: VÚVA, 1965; idem. *Hlavní směry přestavby osídlení v evropských zemích a jejich srovnání se zásadami přestavby sídlištní sítě ČSSR*. Brno: VÚVA, 1967.

⁵⁶ Idem. *The Development of the Environment for Life in the Towns and the Villages of Czechoslovakia/Vývoj životního prostředí měst a vesnic v ČSSR*. Brno: VÚVA, 1967.

⁵⁷ Idem (ed.). *Rozvoj životního prostředí měst a vesnic v ČSSR. Studie výhledu*. Brno: VÚVA, 1966.

5.3. III. fáze: 1970–1989

Třetí periodizační fáze v historii ústavu byla poznamenána nástupem normalizace. Termín normalizace převzatý z dobových stranických dokumentů zahrnuje obvykle celé dvacetiletí 1969–1989. Pokud byla činnost ústavu postižena kádrovými čistkami v období sedmdesátých let, jsou osmdesátá léta dekádou relativního rozmachu reprezentovaného vydáním encyklopedie *Zásady a pravidla územního plánování*, který vypracoval kolektiv brněnského pracoviště VÚVA pod vedením Alfréda Knoppa, Vladimíra Matouška a Silvestra Vágnera.⁵⁸ Jedná se o pětisvazkovou publikaci vydanou v rozmezí let 1982–1984, odpovídající světovým standardům z hlediska aktuálního přínosu pro obor. Po celou dobu své existence VÚVA spolupracoval s Evropskou hospodářskou komisí OSN a s vědeckými ústavy především Sovětského svazu a zemí Východního bloku, avšak jeho zaměstnanci měli možnost účastnit se i kongresů v západní Evropě. Ústav také disponoval členstvím v organizacích s celosvětovou působností⁵⁹ – v Mezinárodní radě pro výzkum, studie a dokumentaci ve stavebnictví (Conseil International du Bâtiment – CIB)⁶⁰ a Mezinárodní federaci pro bydlení a územní plánování (International Federation of Housing and Planning – IFHP).⁶¹

5.4. IV. fáze: 1990–1994

Po pádu komunistického režimu, tedy ve čtvrté etapě naznačené periodizace, došlo i v případě VÚVA k transformaci, která v důsledku znamenala jeho zánik bez zřízení relevantní nástupnické organizace. Na konci roku 1993 bylo rozhodnuto o zrušení Výzkumného ústavu výstavby a architektury a Výzkumného ústavu rozvoje oblastí a měst. Jejich nástupcem se měla stát jediná organizace, pod níž by byly převedeny kompetence obou zmíněných institucí. Současně došlo ke zrušení oddělení koncepce územního rozvoje a oddělení urbanismu a architektury v rámci resortu ministerstva hospodářství. Další vývoj potvrdil tendenci oficiální reprezentace, aby instituce podobného typu nebyly nově zřizovány a výzkum v oboru urbanismu a územního plánování nebyl součástí systematictější podpory ze strany státu. Jedinou státem zřízenou institucí, která v současnosti působí v oboru, je Ústav územního rozvoje v Brně zřízený Ministerstvem pro místní rozvoj.⁶²

6. PO ZRUŠENÍ VÚVA

Změna společenských a hospodářských podmínek po revoluci v roce 1989 znamenala popření některých výsledků výzkumu uplatněných zvláště v sedmdesátých a osmdesátých letech v tzv. dlouhodobém vývoji osídlení a urbanizace republiky. Rychle se rozvíjející zanedbávaný terciární sektor, obnovení pozemkové renty, růst suburbanizace a další jevy spojené s tržním mechanismem si vyžádaly i nový pohled na rozvoj sídel. Přesto mohlo být v praxi do určité míry dále používáno hlavní dílo výzkumného pracoviště *Zásady a pravidla územního plánování* – například části problémových okruhů *Koncepce měst* a *Koncepce funkčních složek* (například doprava, technické vybavení, vodní hospodářství aj.).

⁵⁸ KNOPP – MATOUŠEK – VÁGNER 1982–1984 (viz pozn. 46).

⁵⁹ NOVÝ – PROCHÁZKA 1987, s. 3; KOHOUT, Jaroslav. K některým otázkám účasti VÚVA v mezinárodních organizacích. *Výstavba a architektura. Dokumentační zprávy pro služební potřebu sektoru výstavby XL*, 1994, č. 1, s. 7–9.

⁶⁰ Organizace zaměřená na mezinárodní spolupráci a výměnu informací mezi vládními výzkumnými ústavy v oboru stavebnictví byla založena v roce 1953 s podporou OSN. V roce 1998 byl její plný název změněn na *International Council for Research and Innovation in Building and Construction*, pod zkratkou CIB však působí dosud. K činnosti instituce, jejíž hlavní sídlo je v Rotterdamu a která dosud zřídila sedm poboček ve Washingtonu, São Paulu, Kapském Městě, Pekingu, Tokiu, Dubaji a Teheránu, srov. www.cibworld.nl.

⁶¹ Organizace založená v roce 1913 ve Velké Británii na principech hnutí Garden City se v současnosti profiluje jako celosvětová síť odborníků zastupujících širokou oblast bydlení a plánování. K činnosti instituce, která dnes sídlí v Kodani, srov. www.ifhp.org.

⁶² *Ústav územního rozvoje*, www.uur.cz (viz pozn. 41).

Po zrušení VÚVA nebyla státem zřízena žádná nástupnická organizace, přestože mezi odbornou veřejností se někdy traduje názor, že je jí brněnský Ústav územního rozvoje. Mezi oběma institucemi však existuje personální kontinuita, neboť někteří zaměstnanci VÚVA přešli po jeho zrušení do ÚÚR (včetně Ing. Aleny Navrátilové, pověřené od roku 2011 dosud jeho řízením⁶³). Situace ústavu je v současnosti poněkud skličující, neboť zřizovatel v posledních letech několikrát naznačil, že uvažuje o jeho uzavření; četné kompetence jsou převáděny do gesce Ministerstva pro místní rozvoj a výzkumná činnost tak může být prováděna – v důsledku snižování rozpočtu na provoz, redukce počtu zaměstnanců, ale i převážně servisního zaměření pracoviště – jen v omezené míře. Důležitou aktivitou směřovanou k širší odborné veřejnosti však nadále zůstává vydávání časopisu *Urbanismus a územní rozvoj*⁶⁴, který je jediným odborným periodikem v České republice zaměřeným na oblast územního plánování, a soustředěná práce na doplňování a aktualizaci kompendia *Principy a pravidla územního plánování*⁶⁵.

Zajímavou kapitolu v činnosti Ústavu územního rozvoje představuje rovněž knihovna, která uchovává na 12 000 titulů z oblasti architektury, urbanismu a územního plánování (nejstarší exempláře pocházejí ze sedmáctého století). Zde jsou k dispozici také kompletní výsledky publikační činnosti VÚVA v podobě zpráv o jednotlivých výzkumných úkolech a současně projektová a plánová dokumentace zpracovávaná ústavem v průběhu jeho čtyřicetileté existence. Tyto zprávy nebyly určeny k veřejné prezentaci, nýbrž byly zpracovávány jako podklady pro další využití nebo jako doporučení pro pracoviště zabývající se praktickým projektováním.

Další organizací, která se v současnosti hlásí k odkazu Výzkumného ústavu výstavby a architektury, je ABF – Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství se sídlem v Praze.⁶⁶ V archivu této instituce jsou uchovány – vedle běžného oborového knihovního fondu – především tituly vzniklé na pražském pracovišti Výzkumného ústavu výstavby a architektury a rovněž jeho pobočky v Ústí nad Labem, která byla zřízena v roce 1975 jako pracoviště specializované na otázky životního prostředí v Severočeském kraji.⁶⁷ Knihovní ani archivní fondy nadace však bohužel nejsou katalogizovány a postrádají jakoukoli databázi – ať už lístkovou nebo elektronickou –, což značně ztěžuje badatelskou práci a současně vyvolává otázku, jak je možné, že instituce, která jako jednu ze svých stěžejních činností deklaruje vzdělávání v oblasti architektury, urbanismu a stavebnictví a poskytování školení v daných oborech, může fungovat tímto nedůstojným způsobem. Archiv i knihovna by vzhledem k cennému fondu zasloužily kompletní uspořádání a katalogizaci.

---

⁶³ Ing. Alena Navrátilová působila v letech 1999–2007 ve funkci ředitelky ÚÚR; v roce 2008 byl ředitelem ústavu Ing. Zdeněk Vích, CSc., v roce 2009 Ing. arch. Zdenka Hladišová, CSc. a v letech 2010–2011 Mgr. Robert Veselý. K personálnímu obsazení ÚÚR srov. výroční zprávy z let 1999–2013 zveřejněné zde: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=9> [cit. 15. 6. 2014].

⁶⁴ *Urbanismus a územní rozvoj*. Brno: Ústav územního rozvoje, 1998–. Periodikum vzniklo sloučením časopisů *Územní plánování a urbanismus*, *Bulletin pro územní plánování a urbanismus, stavebně správní praxi a řízení bytové výstavby*. Praha: Terplan, 1974–1997 a *Územní rozvoj*. Brno: Ústav územního rozvoje, 1995–1997. Jednotlivá čísla časopisu jsou od roku 2005 do současnosti s půlročním odstupem od vydání v tištěné podobě přístupná na stránkách *Ústavu územního rozvoje*: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=19> [cit. 16. 6. 2014].

⁶⁵ Viz pozn. 46.

⁶⁶ Předsedou správní rady nadace, která je od 31. 12. 1991 právním nástupcem Československého střediska výstavby a architektury, jež vzniklo v roce 1968 delimitací z Výzkumného ústavu výstavby a architektury a fungovalo v letech 1968–1991, je Ing. arch. Jan Fibiger, CSc., bývalý dlouholetý zaměstnanec pražského VÚVA. K činnosti organizace srov. *ABF – Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství*, www.abf-nadace.cz.

⁶⁷ Myšlenka založení tohoto odborného pracoviště vznikla v reakci na kritickou situaci životního prostředí v průmyslových oblastech ČSSR, kterou už bylo v polovině sedmdesátých let nutné přestat ignorovat a začít ji řešit na oficiální úrovni.

7. ZÁVĚR

V předkládané disertační práci jsme se pokusili postihnout pozici VÚVA v rámci soudobé praxe v oblasti výstavby, architektury, urbanismu a územního plánování v širších společenských souvislostech a zhodnotit výzkumnou činnost jeho brněnského pracoviště v průběhu stanovených periodizačních etap. Představili jsme hlavní osobnosti spojené s činností ústavu i jejich mladší následovníky a jejich roli ve sledované instituci, a to jednak prostřednictvím kritiky pramenů a literatury, jednak prostřednictvím jejich autentických výpovědí. Současně jsme nastínili také složitost a nejednoznačnost role VÚVA v rámci soudobé praxe v oblasti výstavby, architektury, urbanismu a územního plánování, již dokládá problematičnost uplatnění výsledků výzkumu v praxi. Významný český urbanista a druhý ředitel brněnského pracoviště VÚVA Vladimír Matoušek, který svým zkoumáním založeným na polské teorii prahů a konceptu střediskového osídlení podle Waltera Christallera přispěl k mezinárodní prestiži instituce, k jedné z konferencí ve Švédsku věnované tématu ekonomických aspektů výstavby (které se v našem prostředí v šedesátých letech překvapivě takřka vůbec neřešily, neboť například v případě výstavby sídlišť nebyly prováděny žádné analýzy dražších a levnějších variant) uvádí, že jeden z účastníků se na něho obrátil s dotazem, zda v Československu existuje oficiální zákaz, který by stanovoval, že poznatky získané na základě výzkumu se nesmějí uvádět do praxe.⁶⁸ A právě tato otázka výmluvně ilustruje pozici výzkumu v tehdejších poměrech: socialistický režim sice podporoval ambiciózní výzkumnou činnost, ale současně nevytvářel adekvátní podmínky pro její aplikaci. Na případu působnosti VÚVA – mimo jiné i v oblasti hromadné bytové výstavby – se vyjevuje zásadní nesoulad mezi plánováním a praxí, mezi kvalifikovaně prováděným výzkumem a reálným stavem architektury a urbanismu, což ostatně dokládá i rozpačitý výsledek mnoha experimentálních záměrů, které ústav zpracovával a jejichž cílem bylo stanovení plánu prací v dalších fázích výzkumného procesu, jehož výsledkem měly být experimentální realizace obytných domů nebo širších sídelních celků. Závěry základního výzkumu měly být určující pro další postup prací, které měly pokračovat v oblasti výzkumu aplikovaného – nejdříve prostřednictvím vytváření experimentálních projektů a následně v podobě experimentální výstavby, na základě jejíhož vyhodnocení mělo dojít – po předání typizačním složkám – ke kýžené optimalizaci hromadné bytové výstavby, jež však zůstala spíše na pozici ojedinělého jevu bez dalšího rozšíření.

Přesto nelze zpochybnit přínos ústavu pro obor, neboť jeho činnost charakterizuje zavádění nových výzkumných metod, implementace aktuálních badatelských postupů a interdisciplinární přístupy. Během bezmála čtyřicetileté existence VÚVA zde působili přední urbanisté a zástupci dalších souvisejících oborů, jejichž práce si ještě žádá podrobnější teoretickou reflexi.

---

⁶⁸ Nepublikovaný rozhovor s Vladimírem Matouškem ze dne 10. 9. 2013.

8. BIBLIOGRAFIE

(soupis zdrojů citovaných v tezích; kompletní bibliografie viz ŽÁČKOVÁ, Markéta. *Historie a činnost urbanistického pracoviště Výzkumného ústavu výstavby a architektury v Brně*. Disertační práce. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2014, s. 60–69)

Prameny

MZA, Fond G 437 – Výzkumný ústav výstavby a architektury, Brno [1930]–[1950], nepřístupný a nezpracovaný, časový rozsah v archivní pomůcce uveden mylně, fond obsahuje dokumenty z let 1950–1970.

Zákon č. 121/1948 Sb. o znárodnění stavebnictví ze dne 28. 4. 1948.

Zákon č. 84/1958 Sb. o územním plánování ze dne 12. prosince 1958.

Rozhodnutí č. 44/2011 ministra pro místní rozvoj ze dne 28. února 2011 o vydání opatření o změně zřizovací listiny organizační složky státu Ústav územního rozvoje se sídlem v Brně, Jakubské nám. 3. *Ústav územního rozvoje* [online]. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/uur/zakladni_udaje/zl.pdf [cit. 15. 5. 2014].

Literatura

BLOUDEK, Boleslav. *Podklady ekonomiky stavby měst*. Díl 1., část 1. – *Rozbor urbanistických veličin a jejich vzájemné vztahy v obytném pásmu obce*. 1. vyd. Brno: Ústav architektury a územního plánování, 1953. 287 s. ISBN: sine.

BLOUDEK, Boleslav. *Podklady ekonomiky stavby měst*. Díl 1., část 2. – *Rozbor urbanistických veličin a jejich vzájemné vztahy v obytném pásmu obce*. 1. vyd. Brno: Ústav architektury a územního plánování, 1953. S. 288–379. ISBN: sine.

BLOUDEK, Boleslav. *Podklady ekonomiky stavby měst*. Díl 2., část 2. – *Směrná čísla nákladů a plánovacích hodnot výstavby obytného pásma obce – urbanistický rozpočet*. 1. vyd. Brno: VÚVA, 1955. 264 s. ISBN: sine.

BLOUDEK, Boleslav – LUNGA, Jan. *Podklady ekonomiky stavby měst*. Díl 2., část 1. – *Směrná čísla nákladů a plánovacích hodnot výstavby obytného území obce – urbanistický rozpočet*. 1. vyd. Brno: VÚVA, 1956. 118 s. ISBN: sine.

GUZIK, Hubert. Hotelový dům. In: ZIKMUND-LENDER, Ladislav (ed.). *Experimentální sídliště Invalidovna*, s. 62–72. 1. vyd. Hradec Králové: Zikmund, 2014. 143 s. ISBN: 978-80-905271-3-3.

HALÍK, Pavel. Architektura padesátých let. In: ŠVÁCHA, Rostislav – PLATOVSÁ, Marie (eds.). *Dějiny českého výtvarného umění [V] 1939/1958*, s. 293–328. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. 525 s. ISBN: 80-200-1390-3.

HEJL, Martin et. al. *2 x 100 mil. m²*. 1. vyd. Praha: KOLMO.eu, 2014. 403 s. ISBN: 978-80-260-6127-4.

HRŮZA, Jiří – ZAJÍC, Josef. *Vývoj urbanismu II*. 1. vyd. Praha: České vysoké učení technické, 1996. S. 191–137. ISBN: 80-01-01549-1.

KNAPÍK, Jiří et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 2 sv. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. 645 s. a s. 657–1297. ISBN: 978-80-200-2019-2.

KNOPP, Alfréd – MATOUŠEK, Vladimír – VÁGNER, Silvestr et al. *Zásady a pravidla územního plánování*: sv. 1. – *Podmínky a předpoklady rozvoje území*. Praha: VÚVA, 1982; sv. 2. – *Koncepce osídlení, velkých územních celků, sídelních útvarů a zón*. Brno: VÚVA, 1984; sv. 3 – *Koncepce funkčních složek*. Brno: VÚVA, 1983; sv. 4 – *Systematika územního plánování a řízení výstavby*. Brno: VÚVA, 1982; sv. 5. – *Názvosloví a rejstřík*. Brno: VÚVA, 1984. ISBN: sine.

KODERA, Pavel. Ústav pro stavbu měst při Masarykově akademii práce, s. 243–267. In: MÍŠKOVÁ, Alena (ed.). *Institute, osobnosti, ideje a struktura vědy v českých zemích*. Práce z Archivu Akademie věd ČR, A 9 (ř. A, sv. 9). 1. vyd. Praha: Archiv Akademie věd ČR, 2007. 272 s. ISBN: 978-80-86404-21-9.

KUTHAN, Jaroslav – RIEDLOVÁ, Věra. *Přehled prací VÚVA – Brno z oboru urbanismu a územního plánování za období 1950–1975*. 1. vyd. Brno: VÚVA 1976. 42 s. ISBN: sine.

LUNGA, Jan. *Podklady v územním plánování*. 1. vyd. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1956. 188 s. ISBN: sine.

MATOUŠEK, Vladimír. *Kompozice a organisace města*. Díl 1. – *Vývoj a výtvarné zásady*. Díl 2. – *Zásady organisace*. Díl 3. – *Aplikace theoretických zásad v praxi*. 1. vyd. Brno: Ústav architektury a územního plánování, 1953. 255 s. a 48 s. ISBN: sine.

MATOUŠEK, Vladimír. *Problémy rovnoměrnosti a koncentrace osídlení v kapitalistických a socialistických zemích*. 1. vyd. Brno: VÚVA, 1965. 48 s. ISBN: sine.

MATOUŠEK, Vladimír (ed.). *Rozvoj životního prostředí měst a vesnic v ČSSR. Studie výhledu*. 1. vyd. Brno: VÚVA, 1966. 122 s., 59 tab. ISBN: sine.

MATOUŠEK, Vladimír. *Hlavní směry přestavby osídlení v evropských zemích a jejich srovnání se zásadami přestavby sídlištní sítě ČSSR*. 1. vyd. Brno: VÚVA, 1967. 209 s., 82 obr. příl. ISBN: sine.

MATOUŠEK, Vladimír. *The Development of the Environment for Life in the Towns and the Villages of Czechoslovakia/Vývoj životního prostředí měst a vesnic v ČSSR*. 1. vyd. Brno: VÚVA, 1967. 32 s. ISBN: sine.

MÍŠKOVÁ, Alena (ed.). *Institute, osobnosti, ideje a struktura vědy v českých zemích*. Práce z Archivu Akademie věd ČR, A 9 (ř. A, sv. 9). 1. vyd. Praha: Archiv Akademie věd ČR, 2007. 272 s. ISBN: 978-80-86404-21-9.

NOVOTNÝ, Michal. *Bytová výstavba v padesátých letech*. In: JANOVSKEÝ, Igor – KLEINOVÁ, Jana – STRÍTESKÝ, Hynek (eds.). *Věda a technika v Československu v letech 1945–1960*, s. 128–150. 1. vyd. Praha: Národní technické muzeum, 2010. 459 s. ISBN: 978-80-7037-197-8.

NOVÝ, Otakar. *Česká architektonická avantgarda*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1998. 479 s. ISBN: 80-85190-70-2.

NOVÝ, Otakar – PROCHÁZKA, Vítězslav. *Výzkumný ústav výstavby a architektury 1952–1987*. 1. vyd. Brno: VÚVA – Urbanistické pracoviště Brno, 1987. 28 s. ISBN: sine.

PECHAR, Josef. *Československá architektura 1945–1977*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1979. 474 s. ISBN: sine.

PERNES, Jiří. *Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně. Cesta moravské techniky 20. stoletím*. 1. vyd. Brno: VUTIUM, 2009. 345 s. ISBN: 978-80-214-3376-2.

POŘÍSKA, Oskar. *Metodika a dokumentace územních plánů*. 1. vyd. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1956. 2 sv.: 208 s., 21 obr. příloh. ISBN: sine.

POTŮČEK, Jakub. Mezi monumentalitou a utilitarismem. In: PELČÁK, Petr – WAHLA, Ivan (eds.). *Jindřich Kumpošt (1891–1968)*, s. 13–36. 1. vyd. Brno: Spolek Obecní dům Brno, 2006. 139 s. ISBN: 80-239-8332-6.

PÝCHOVÁ, Eva. *Česká bytová výstavba 1945–1964*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2005.

STACH, Oldřich et al. *25 let výzkumu výstavby a architektury*. 1. vyd. Praha: VÚVA, 1976. 81 s. ISBN: sine.

STRÍTESKÝ, Hynek. Resortní a podnikové výzkumnictví v prvních letech plánované ekonomiky. In: JANOVSÝ, Igor – KLEINOVÁ, Jana – STRÍTESKÝ, Hynek (eds.). *Věda a technika v Československu v letech 1945–1960*, s. 286–297. 1. vyd. Praha: Národní technické muzeum, 2010. 459 s. ISBN: 978-80-7037-197-8.

ŠTVÁN, Jaromír. *Urbanistické zásady pro navrhování občanského vybavení*. 1. vyd. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1958. 481 s. ISBN: sine.

VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011. 293 s. ISBN: 978-80-87398-22-7.

VIKLIČKÝ, Aleš. *Urbanistické problémy vesnice a zemědělské krajiny*. Díl 1. 1. vyd. Brno: Ústav architektury a územního plánování, 1953. 442 s. ISBN: sine.

VIKLIČKÝ, Aleš. *Urbanistické problémy vesnice a zemědělské krajiny*. Díl 2 – *Doplněk*. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1954. 106 s., 41 obr. ISBN: sine.

VOŽENÍLEK, Jiří (ed.). *Stavba měst a vesnic. Urbanistická příručka*. 1. vyd. Brno: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1957. 665 s., 80 s. fot. a obr. příl. ISBN: sine.

ZADRAŽILOVÁ, Lucie. *Sociologie bydlení v padesátých letech*. In: JANOVSÝ, Igor – KLEINOVÁ, Jana – STRÍTESKÝ, Hynek (eds.). *Věda a technika v Československu v letech 1945–1960*, s. 153–168. 1. vyd. Praha: Národní technické muzeum, 2010. 459 s. ISBN: 978-80-7037-197-8.

ZADRAŽILOVÁ, Lucie. *Když se utopie stane skutečností*. 1. vyd. Praha: Uměleckoprůmyslové museum v Praze a Arbor vitae, 2013. 143 s. ISBN: 978-80-7101-133-0.

ZARECOR, Kimberly Elman. *Manufacturing a Socialist Modernity. Housing in Czechoslovakia, 1945–1960*. 1. vyd. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2011. 480 s. ISBN: 978-0-8229-4404-1.

Časopisecké články

(jhr). Věc. Územní plánování na Ministerstvu hospodářství. Ruší se VÚVA. Změny v odboru ÚP. *Architekt. Nezávislý čtrnáctideník architektů XL*, 1994, č. 3, s. 5. Praha: Architekt, 1990–. ISSN: 0862-7010.

KOHOUT, Jaroslav. K některým otázkám účasti VÚVA v mezinárodních organizacích. *Výstavba a architektura. Dokumentační zprávy pro služební potřebu sektoru výstavby XL*, 1994, č. 1, s. 7–9. Praha: Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA), 1955–1994. ISSN: 0042-9376.

LAKOMÝ, Zdeněk. Jak to bylo a jak dál. K 25. výročí vzniku střediska teorie architektury a rozvoje sídel. *Architektura ČSSR XLVIII*, 1989, č. 2, s. 86–87. Praha: Klub Architektů, 1946–1989. ISSN: 0300-5305.

LIEBSCHER, Adolf. Odbor architektury a pozemního stavit. na čes. vys. škole technické v Brně. Reforma studia v rámci jednotné vysoké školy architektury. *Architekt SIA. Časopis československých architektů SIA XXXV*, 1936, s. 53–58. Praha: Spolek československých inženýrů, 1927–1951. ISSN: 1803-3385.

NOVOTNÁ, Eva. Česká bytová výstavba v období 1945–1964. *Umění/The Art. Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky LIV*, 2006, č. 5, s. 420–432. Praha: Ústav dějin umění ČSAV, 1953–. ISSN: 0049-5123.

SLEPIČKA, Alois. Nástin postavení a úkolů společenskovo-vedního výzkumu v předmětné oblasti architektury, urbanismu a územního plánování. *Architektura ČSSR XLVI*, 1987, č. 1, s. 86–87. Praha: Klub Architektů, 1946–1989. ISSN: 0300-5305.

Zpravodaj VÚVA, Výzkumný ústav výstavby a architektury I. *Architektura ČSR XV*, 1956, č. 1–2, s. 103–128. Praha: Klub Architektů, 1946–1989. ISSN: 0300-5305.

Internetové zdroje

ABF – Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství, www.abf-nadace.cz.

International Council for Research and Innovation in Building and Construction, www.cibworld.nl.

International Federation of Housing and Planning, www.ifhp.org.

Ústav územního rozvoje, www.uur.cz.

DOSTALÍK, Jan. *Ekologicky šetrné tendence v československém urbanismu a územním plánování v letech 1918 až 1968* [online]. 2013. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74365/fss_d/ [cit. 16. 2. 2014].

Historie AV ČR. *Akademie věd české republiky* [online]. 23. 11. 2009. Dostupné z: http://www.cas.cz/o_avcr/historie/ [cit. 19. 4. 2014].

HOŘEJŠ, Miloš. Nacistická vize Prahy. Jak měla vypadat česká metropole po německém vítězství? *Reflex XXII*, č. 37, 2011 [online]. 15. 9. 2011. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/jine-pribehy-heydrichiady/43301/nacisticka-vize-prahy-jak-mela-vypadat-ceska-metropole-po-nemeckem-vitezstvi.html> [cit. 19. 4. 2014].

JENIŠTOVÁ, Klára. *Československá demokracie stavi! Vznik a formování brněnského odboru architektury ČVŠT v letech 1919–1939* [online]. 2012. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Dostupné z: http://theses.cz/id/gqrfz0/Jenitov_sl_demokracie_stav.pdf [cit. 16. 2. 2014].

MUSIL, Jiří. Poznámky o české sociologii za komunistického režimu. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review XL*, 2004, č. 5, s. 573–595 [online]. 2004. Dostupné z:

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/d17ce45e62972e6f16ccc25ad0d8981a04317952_614_503musil14.pdf [cit. 15. 2. 2014].

NAVRÁTILOVÁ, Alena. *Výroční zpráva za rok 2013, Česká republika, Ústav územního rozvoje, organizační složka státu* [online]. 30. 4. 2014. Dostupné z: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=4646> [cit. 15. 5. 2014].

NAVRÁTILOVÁ, Alena –ROZMANOVÁ, Naděžda et al. Principy a pravidla územního plánování. *Ústav územního rozvoje* [online]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571> [cit. 1. 6. 2014].

NOŽIČKA, Marek. *Sídelní systémy a města za socialismu – plány versus realita* [online]. 2014. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/324215/prif_m/ [cit. 14. 6. 2014].

VALDHANSOVÁ, Lucie. Bohuslav Fuchs. *Brněnský architektonický manuál* [online]. 2009–2012. Dostupné z: <http://www.bam.brno.cz/architekt/2-bohuslav-fuchs> [cit. 19. 2. 2014].

Další zdroje

Rozhovory s bývalými zaměstnanci urbanistického pracoviště VÚVA v Brně. Plné znění uvedeno v ŽÁČKOVÁ, Markéta. *Historie a činnost urbanistického pracoviště Výzkumného ústavu výstavby a architektury v Brně*. Disertační práce. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2014, s. 71–91:

Rozhovor s Vladimírem Matouškem ze dne 15. 1. 2013, s. 71–75.

Rozhovor s Dušanem Riedlem ze dne 20. 5. 2014, s. 76–79.

Rozhovor s Evou Rozehnalovou a Alenou Navrátilovou ze dne 27. 6. 2014, s. 80–82.

rozhovor s Hanou Urbáškovou ze dne 13. 5. 2014, s. 83–85.

Rozhovor s Jiřím Fixelem a Zdeňkem Pechem ze dne 29. 5. 2014, s. 86–91.

Nepublikovaný rozhovor s Vladimírem Matouškem ze dne 19. 1. 2012.

Nepublikovaný rozhovor s Vladimírem Matouškem ze dne 10. 9. 2013.

9. CURRICULUM VITAE

Mgr. Markéta Žáčková, narozena 7. 2. 1974 v Brně

VZDĚLÁNÍ

2009 – dosud pracoviště: činnost:	Fakulta architektury Vysokého učení technického v Brně Ústav teorie kombinované studium doktorského studijního programu, obor Urbanismus, školitel: prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc., disertační práce: <i>Historie a činnost urbanistického pracoviště Výzkumného ústavu výstavby a architektury v Brně</i>
1993–1999	Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, obor dějiny umění, český jazyk a literatura

PŘEDNÁŠKOVÁ PRAXE

září 2012 – dosud pracoviště: činnost:	Fakulta informatiky Masarykovy univerzity Katedra počítačové grafiky a designu Základy výtvarné kultury I. a II.
2000–2002 pracoviště: činnost:	Filozofická fakulta Masarykovy univerzity Seminář dějin umění Úvod do studia dějin umění, Metodologie dějin umění, Epochy dějin umění I. (do roku 1500), Epochy dějin umění II. (od roku 1500 po současnost), Neoklasicismus v českém umění 20. století
2000–2001 pracoviště: činnost:	Filozofická fakulta Masarykovy univerzity Seminář dějin umění vedení přípravného kurzu na přijímací zkoušky z dějin umění pro žáky ZUŠ hlásící se na střední školy uměleckého směru

PRAXE

2011 – dosud	Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně produkční a editorská činnost (2011–2014); externí koordinátorka projektů mezifakultní spolupráce; od 2012 interní
2013 – dosud	Ministerstvo kultury České republiky členka komise pro posuzování projektů přihlášených do výběrových dotačních řízení na podporu profesionálního výtvarného umění (okruh 4. Odborné periodické publikace, 5. Odborné neperiodické publikace, 6. Dokumentační a informační činnost)
2001 – dosud činnost CCEA: náplň práce:	Centrum pro středoevropskou architekturu/Centre for Central European Architecture – CCEA, Praha, www.ccea.cz, U Půjčovny 4, 110 00 Praha 1; spoluzakládající člen (další spoluzakladatelé: Ing. arch. Igor Kovačević, Ph.D., MArch. Ing. arch. Yvette Vašourková) výzkumná činnost v oblasti soudobé architektury a urbanismu se zvláštním zaměřením na středoevropský prostor; pořádání výstav, přednášek a workshopů editorská, kurátorská a výzkumná činnost; příprava teoretických textů; zpracovávání bibliografií; produkce výstav, přednášek a doprovodných programů; tisková produkce; fundraising

2004 – dosud **Sochařský park Kraví hora/Sculpture Park Kraví hora – SPKH, Brno**, www.spkh.cz, Tučkova 14, 602 00 Brno; spoluzakládající člen (další spoluzakladatelé: doc. MgA. Milan Houser, Mgr. Jana Kořínková)
 činnost SPKH: podpora a rozvíjení mezinárodní komunikace v oblasti vizuálního umění a environmentalistiky prostřednictvím pořádání přednášek, soutěží, výstav a workshopů; zkoumání veřejného prostoru a jeho funkcí v současném městském prostředí
 náplň práce: editorská, kurátorská, výzkumná a produkční činnost; příprava teoretických textů; fundraising

GRANTY (výběr od roku 2009)

- 01/2014 – 12/2014 Mezifakultní specifický výzkum FA a FaVU VUT v Brně „...Aby měli lidé k sobě blíž. Umění a architektura jako nástroje budování socialistické kultury“, reg. č. FA/FAVU-S-14-2340; zahájení: 1. 1. 2014, ukončení: 31. 12. 2014 (spolu s Rostislavem Koryčánkem, Janou Kořínkovou, Janem Koutným, Janem Kristkem, Jaroslavem Sedlákem, Šárkou Svobodovou a Janem Zálešákem)
- 01/2013 – 12/2013 Mezifakultní specifický výzkum FA a FaVU VUT v Brně „Umění a architektura jako nástroje konstrukce veřejného prostoru v období socialismu a jejich reflexe v současném umění“, reg. č. FA/FAVU-S-13-1898; zahájení: 1. 1. 2013, ukončení: 31. 12. 2013 (spolu s Gabrielou Blažkovou, Veronikou Dobešovou, Josefem Chybíkem, Janou Kořínkovou, Ivanem Rullerem, Janem Sedlákem a Janem Zálešákem)
- 01/2011–12/2011 FRVŠ, mezifakultní výzkumný projekt FaVU a FA VUT v Brně „Čtení místa. Inovace předmětu Oborový ateliér – Ateliér malířství 3, Fakulta výtvarných umění VUT v Brně“, reg. č. 2099/2011; zahájení: 1. 1. 2011, ukončení: 31. 12. 2011 (spolu Milanem Houserem)

VÝSTAVNÍ A KURÁTORSKÁ ČINNOST (výběr od roku 2009)

7. 6. – 23. 11. 2014 účast na výzkumném projektu a na výstavě *Lifting the Curtain. Central European Architectural Networks*, oficiální doprovodný program 14. mezinárodního bienále architektury v Benátkách; prezentace tématu *Výzkumný ústav výstavby a architektury*; Sala Tiziano, Santa Maria della Visitazione; organizátor: Polish Modern Art Foundation (PMAF), Varšava
8. 11. – 31. 12. 2012 *Oživit a ozvláštnit. Urbanismus a sochařská výzdoba sídlišť v Brně*, výstavní prostory Archivu Masarykovy univerzity; organizátor: Sculpture Park Kraví hora, o.s.
19. 10. – 23. 12. 2011 *Čtení místa. Řešení parkové lokality Kraví hora v Brně* – workshop, výstava, cyklus přednášek; realizováno ve spolupráci FA a FaVU VUT v Brně, Sculpture Park Kraví hora, o.s. a Domu umění města Brna; Galerie BKC, Brno

PŘÍSPĚVKY NA KONFERENCÍCH (výběr od roku 2009)

19. 2. 2014 *Hranice experimentu. Experiment ve výtvarném umění, architektuře, literatuře, filmu, ekonomii a politice 60. let 20. století*, Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze – přednáška *Mezi experimentem a byrokracií. Výzkumný ústav výstavby a architektury* a příspěvek do časopisu *Sešit pro umění a příbuzné zóny*

29. 1. 2014 *Brno nepostavené*, Dům umění města Brna, přednáška *Historie projektu Akademického náměstí v Brně*; spolu s Mgr. Janou Kořínkou; organizátoři: UN3 FA VUT v Brně a Dům umění města Brna
- 10/2013 organizace konference *Pokusy o záchranu. Role občanských iniciativ v úsilí o ochranu architektury, urbanismu a výtvarného umění z období socialismu v Československu* a přednáška *Smuteční síň v Brně Židenicích. Příklad poválečného „gesamtkunstwerku“ s nulovou údržbou*; spolu s Mgr. Janou Kořínkou; Uměleckoprůmyslové muzeum Moravské galerie v Brně, 10. 12. 2013
26. – 27. 9. 2013 *Architektura v perspektivě. Architektura a urbanismus od 2. poloviny 20. století*, Vysoká škola báňská Technické univerzity Ostrava; 26. 9. 2013 – přednáška *Horní náměstí v Přerově: historické jádro bez funkce městského centra* v sekci *Urbanismus a veřejný prostor* a příspěvek do sborníku
19. – 20. 4. 2012 *Architektura v perspektivě. Architektura a urbanismus od 2. poloviny 20. století*, Vysoká škola báňská Technické univerzity Ostrava; 20. 4. 2012 – přednáška *Čtyři příklady pojetí výtvarné výzdoby veřejných prostranství brněnských sídlišť z období 50. – 80. let 20. století* v sekci *Proměny měst a vesnic* a příspěvek do recenzovaného sborníku; spolu s Mgr. Janou Kořínkou

PUBLIKACE (výběr od roku 2009)

ŽÁČKOVÁ, Markéta. Od „nearchitektury“ k experimentu. In: KORYČÁNEK, Rostislav – KOŘÍNKOVÁ, Jana – KRISTEK, Jan – SEDLÁK, Jaroslav – SVOBODOVÁ, Šárka – ZÁLEŠÁK, Jan – ŽÁČKOVÁ, Markéta. *Na prahu zítřka. Brněnská architektura a vizuální kultura období socialismu/On the Threshold of Tomorrow. Architecture and Visual Culture in Brno during the Communist Era*, s. 173–224. 1. vyd. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 2014. 341 s. ISBN: 978-80-214-5092-9.

ŽÁČKOVÁ, Markéta. „Byl sice jistý plán...“ Výzkumný ústav výstavby a architektury a experimentální bytová výstavba počátku 60. let 20. století. In: *Sešit pro umění, teorii a příbuzné zóny VIII*, 2014, č. 17, s. 21–44. ISSN: 1802-8918.

KOŘÍNKOVÁ, Jana – ŽÁČKOVÁ, Markéta. Výtvarné umění jako součást smuteční síně v Brně-Židenicích. In: *Smuteční síň v Brně-Židenicích*, s. 113–155. 1. vyd. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 2013. 153 s. ISBN: 978-80-214-4838-4.

ŽÁČKOVÁ, Markéta. Horní náměstí v Přerově: historické jádro bez funkce městského centra. In: PEŘINKOVÁ, Martina et al. *Architektura v perspektivě 2013, 26. – 27. 9., 5. ročník vědecké konference Architektura a urbanismus od 2. poloviny 20. století* [CD-ROM], s. 77–87. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Fakulta stavební, 2013. ISBN: 978-80-248-3148-0.

KOŘÍNKOVÁ, Jana – ŽÁČKOVÁ, Markéta. Vila W. (Sigmunda Wintera), Tvrdého 505/13, Brno 1 – Staré Brno, s. 152–154; Vlastní vila Eduarda Cahy, Pellicova 670/69, Brno 1 – Staré Brno, s. 168–169; Rodinný dům Růženy a Zdeňka Zavadilových, Barvičova 664/92a, Brno 1 – Stránice, s. 229–230; Rodinný dům Růženy Žertové a Igora Svobody, Zákoutí 3038/2, Brno 2 – Žabovřesky, s. 234–236; Rodinný dům Markéty a Petra Hříšových, V Luzích 872/18, Brno 12 – Jundrov, s. 256–258; Atriové domy, Dlážděná 905/12d, 12e, Brno 205 – Žebětín, s. 266–269. In: SEDLÁK, Jan et al. *Slavné brněnské vily. 77 domů s příběhem*. 1. vyd. Brno: Foibos Books, 2013. 290 s. ISBN: 978-80-87073-62-9.

KOŘÍNKOVÁ, Jana – KUPKOVÁ, Marika – ŽÁČKOVÁ, Markéta (eds.). *Oživit a ozvláštnit. Výtvarné umění v prostoru brněnských sídlišť/To Brighten Up and Make It Special. Fine Arts in the Space of Brno Housing Estates*. 1. vyd. Brno: SPKH, 2012. [202] s. ISBN: 978-80-260-3722-4.

KOŘÍNKOVÁ, Jana – ŽÁČKOVÁ, Markéta. Čtyři příklady pojetí výtvarné výzdoby veřejných prostranství brněnských sídlišť z období 50. – 80. let 20. století. In: ŠPAČKOVÁ, Eva et al. *Proměny architektury 2. poloviny 20. století/Transformations in Twentieth Century Architecture* [CD-ROM], s. 130–146. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Fakulta stavební, v nakladatelství Gasset, 2012. ISBN: 978-80-87079-27-0.

ŽÁČKOVÁ, Markéta – KOŘÍNKOVÁ, Jana (eds.). *SPKH 2010. Soukromé a veřejné (čtení místa)*. Brno: SPKH, 2010. 39 s. ISBN: 978-80-254-8925-3.

KUPKOVÁ, Marika – ŽÁČKOVÁ, Markéta. *Městské zásahy. Bratislava 2008 – Praha 2010 – Brno 2011*. Studijní materiál pro střední školy. *Aerofilms* [online]. 16. 10. 2010. Dostupné z: http://www.dum-umeni.cz/uploads/mestske_zasahy_material_pro_skoly.pdf [cit. 15. 2. 2014].

KUPKOVÁ, Marika – ŽÁČKOVÁ, Markéta. *Architekt odpadu*. Studijní materiál pro střední školy. *Aerofilms* [online]. 25. 8. 2009. Dostupné z: http://www.aerofilms.cz/soubory/Architekt-odpadu/Skolni_material.pdf [cit. 15. 2. 2014].

ŽÁČKOVÁ, Markéta. Dynamický investor, variabilita funkcí. *Architekt. Nezávislý čtrnáctideník architektů*. LV, 2009, č. 10, s. 22. Praha: Architekt 1990–. ISSN: 0862-7010. Dostupné také z: http://www.architekt-casopis.cz/files/uploaded/ca/ca_2009_10_TOP_REALIZACE.pdf [cit. 15. 2. 2014].

ŽÁČKOVÁ, Markéta. Kontejnery nad Prahou. *Architekt. Nezávislý čtrnáctideník architektů* LV, 2009, č. 7, s. 52. Praha: Architekt 1990–. ISSN: 0862-7010. Dostupné také z: http://www.architekt-casopis.cz/files/uploaded/ca/ca_2009_07_obytne_kontejnery.pdf [cit. 15. 2. 2014].

ABSTRAKT

Předkládaná disertační práce je věnována historii a činnosti urbanistického pracoviště Výzkumného ústavu výstavby a architektury v Brně (VÚVA) od jeho založení v roce 1954 po zrušení v roce 1994. V rámci specifikace profilu tohoto pracoviště jsou představeny jeho hlavní výzkumné úkoly a publikace, které po druhé světové válce zásadně přispěly k formulaci teorie a metodologie urbanismu a územního plánování v Československu. Zvláštní pozornost je při tom věnována zhodnocení těch úkolů a publikací, jejichž řešitelé a autoři uplatňovali interdisciplinární přístupy a – navzdory totalitnímu režimu – dokázali maximálně využívat zkušeností ze zahraničí a vytvářet natolik vlivná díla jako například *Zásady a pravidla územního plánování*. Činnost brněnského pracoviště VÚVA je zachycena rovněž z perspektivy klíčových osobností, které stály u jeho zrodu a dlouhodobě se úspěšně podílely na jeho fungování: Ing. arch. Vladimíra Matouška, CSc., druhého vedoucího urbanistického pracoviště VÚVA, a Ing. arch. Dušana Riedla, CSc., teoretika architektury a urbanismu a předního odborníka na památkovou péči u nás. Hlavním záměrem práce je vytvořit vůbec první komplexní pojednání o činnosti brněnského pracoviště VÚVA, neboť daná problematika dosud nebyla předmětem vědeckého zájmu.

ABSTRACT

The dissertation explores the history and activities of the Brno-located Town and Country Planning Department of The Research Institute for Building and Architecture (RIBA) since its foundation in 1954 until its abolishment in 1994. As a part of the department functioning, a description of its main research tasks and publications, which had played an essential part while formulating theory and methodology of urban planning after the 2nd World War in Czechoslovakia, are introduced. Special attention is paid to tasks and publications whose authors and research workers applied interdisciplinary approaches and – in spite of the prevailing totalitarian regime – managed to apply their experience acquired abroad to produce highly influential works such as *The Principles and Rules of Spatial Planning*. Another objective of the dissertation is the creation of a complex bibliography of texts that were produced by the department (books, reports on the outcomes of research tasks that had been explored at the Town and Country Planning Department and that were released internally as handbooks serving research workers of the institute and other institutions focusing on building and architecture). Depictions of the Brno department of RIBA from the perspective of two of its significant representatives who have outlived the institution they had witnessed to be founded and to the functioning of which they had significantly contributed, become a key part of the text: Ing. arch. Vladimír Matoušek, CSc., the second head of the Town and Country Planning Department of RIBA and Ing. arch. Dušan Riedl, CSc., a theoretician of architecture and urban planning and a top expert on Czech national heritage. As the topic has not yet been subjected to scholarly research, the main objective of the work is to create the very first complex text on the Brno department of RIBA and its activities.